הלכה · משנה תורה · מפרשים · אור שמח · ספר זרעים

אור שמח על משנה תורה, הלכות ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור שמח על משנה תורה, הלכות ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-שמח-על-משנה-תורה-הלכות-ביכורים-ושאר-מתנות-כהונה-שבגבולין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה י 4
הלכה טו 5
פרק ב 5
הלכה ד 5
הלכה ח 6
הלכה יג 6
הלכה יד 10
הלכה טז 11
הלכה יט 11
פרק ג 11
הלכה א 11
הלכה ה 12
הלכה ו 12
הלכה יב 12
פרק ד 13
הלכה א 13
הלכה ד 13
הלכה יג 13
פרק ה 16
הלכה ח 16
הלכה ט 16
הלכה י 17
הלכה יב 17
פרק ו 18
הלכה א 18
הלכה ג 18
הלכה יא 19
הלכה יב 19
הלכה יז 23
פרק ז 24
הלכה ה 24
הלכה יא 24
הלכה יג 26
פרק ח 27
הלכה ו 27
הלכה ח 27
הלכה יא 28
פרק ט 29
הלכה ד 29
הלכה יד 29
הלכה יט 31
הלכה כ 31
פרק י 31
הלכה א 31
הלכה ז 32
הלכה י 33
הלכה יא 37
פרק יא 38
הלכה א 38
הלכה יג 38
הלכה טז 38
פרק יב 39
הלכה ד 39
הלכה יא 39
הלכה יד 42

פרק א

הלכה י

וכן פדיון הבן לזכרי כהונה שכן נאמר בו ונתת הכסף לאהרן ולבניו.

הנה רבוותא בתוס' סוף פרק אלו עוברין כתבו דרב כהנא לא היה כהן רק מה דשקל סודרא בפדיון הבן היה לוקח בשביל אשתו, ולכאורה ראיה מפורשת לדברי רבינו מהא דבריש יש בכור שקיל וטרי אם פטור רחם של לויה שילדה מישראל. ופריך איך מפרשת מתניתין וילדה היא וכהנת היא ולויה כו' אילימא דאיעבר מכהן ולוי אי הכי מאי אריא כהנת כו' אפילו בת ישראל נמי כו' ומוקי לה בדאיעבר מישראל, ומאי מקשה דילמא בכהנת הניסת לישראל וכיון דמאחריני שקיל עבור אשתו כש"כ הולד הנולד לו ממנה זוכה בהפדיון עבור אשתו, ורק אם מתה אשתו טרם שנעשה בן שלשים חייב בפדיון דאכתי לא זכתה בהפדיון דלא הגיע החיוב, וכבר עמד ע"ז בשו"ת רעק"א סימן ר"ג, אמנם ז"א ראיה כלל, דנתבונן מאי קמ"ל המשנה דהוא בכור לכהן ואינו בכור לנחלה פשיטא דהוא בכור לכהן דבכל מקום שהוא הלא ילדה אשתו בכור רחם ואמאי יפטר, וצ"ל דסד"א כקושיית תוס' על הא דדרשינן בקדושין פ"ק תפדה תפדה כל שאחרים מצווין לפדותו הוא מצווה לפדות עצמו וכל שאין אחרים מצווים לפדותו אינו מצווה לפדות עצמו, והקשו בתוס' מכהן שמת תוך ל' והניח בן חלל שחייב לפדות עצמו, אבל על המשנה לא הקשו דנאמר להיפך הואיל ואינו מצווה לפדות את עצמו אין אחרים מחוייבים לפדותו דהך היקשא לא נזכר בקדושין אולם מסתברא דאין היקש למחצה ועיין פרק שני נזירים גבי הקפה כזה. ואולם יש לאמר הואיל ואינו פטור לפדות עצמו רק מספק, אך ג"ז אינו דאשכחן בכמה דוכתי גם על הספק היקשא כזו ועיין ב"ב (דף פ"א) לענין הבאה דבכורים גבי אינו ראוי לבילה מצד דאינו ראוי לקריאה מספק ובכ"ד. אמנם באמת גם קושיית תוס' ל"ק דהפירוש בגמ' דמצד שהיא נקיבה תו לא רמי רחמנא עליה דאב לפדותו תו גם היא פטורה מלפדות את עצמה, אבל היכי שהאב אינו מחוייב לפדות בנו מצד שהאב כהן ומסיבת קדושתו פטריה רחמנא למיתב לכהנים דאיהו בעצמו זכי בדנפשיה מאי שייך זה לפטור להבן לפדות את עצמו ופשוט. כש"כ בגוונא דמשנתינו דהבן אינו פטור לפדות את עצמו מסיבת קדושתו רק שנתערב עם אחרים ודאי דאביו מצווה לפדותו, ומצאנו בירושלמי יבמות פי"א דהגר שהורתו שלא בקדושה פטור על קללת אמו משום שאינו חייב על אביו ומודה רע"ק בשתוקי כיון דרק מצד ספק פטור על אביו יעו"ש, יהי' איך שיהי' זה ברור רבותא דהמשנה, וא"כ זה ניחא באופנים דחוקים דאיעבר מנכרי בלויה או דאיעבר מישראל למאן דפטר ליה, אבל אם

נאמר דאביו מחוייב לפדות פטר רחם מכהנת ולויה רק אם אשתו חיה והיא שלו אז עד אחר שלשים יום זוכה בפדיון עבור אשתו, א"כ הבן אף בן הכהנת מצווה לפדות את עצמו היכי דמתה האם או נתגרשה תוך שלשים יום, וא"כ איך סד"א למיפטר אביו לפדותו הואיל והוא בעצמו אינו מצווה לפדות עצמו מצד הספק כיון דאף ולד שנסתפק לנו בו ג"כ מצווה לפדות עצמו היכי דלא זכה האב בפדיון, וזה פשוט. ובירושלמי פ"ג דסוטה אמר דמשו"ה גבי מנחת כהן ממעט כהנת משום דכתיב המשיח תחתיו מבניו וא"כ אין ראיה לפדיון הבן, והא שכתב הרא"ש דאיתקוש בכור אדם לבכור בהמה כן הוא לענין הנתינה לכהן איתקוש בקרא דבאדם ובבהמה בספרי יעו"ש דיכול ליתן לכהן בכל מקום שירצה ודוק, ועיין מש"כ בהלכות איסורי ביאה פי"ח ה"א:

הלכה טו

ולפי חשבון זה חשב כו'.

נ"ב, פרק הזרוע (דף קל"ג):

פרק ב

הלכה ד

אין מביאין בכורים משקין חוץ מזתים וענבים בלבד כו'.

ירושלמי חלה פ"ד, יוסף הכהן הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו תמן תנינן אין מביאין בכורים משקין אלא היוצא מן הזתים והענבים כו' והתני דרך בכורי משקה להביאן מנין שיביא ת"ל תביא תיפתר שלקטן משעה הראשונה ע"מ כן וכאן לא לקטן משעה הראשונה ע"מ כן, והנה בחידושי לחולין פירשתי הירושלמי על משקין דעלמא לא בזתים וענבים, אמנם ראיתי להר"ש משאנץ שפירש דמתרץ בזה קושיא מהמשניות דתרווייהו ביין ושמן אם לקטן להביאן משקין יביא ואם לקטן שלא להביאן משקין ונמלך ודרכן לא יביא ובזה מיירי הך דיוסף הכהן וכגירסא שלפנינו בערכין (דף י"א) הביא ענבים ודרכן מנין שיביא ת"ל תביא [ועיין תוס' שם]. ונראה לדעתי פשוט דר' יוסי אמר דפרי ממעט יין דדוקא ענבים מיקרי פרי גבי בכורים לא יין ויין לאו פרי האדמה מיקרי וכי מרבי לה מקרא דמביא אע"ג דלאו פרי האדמה הוי היינו מקרא דאשר תביא מארצך ומקרא הזה דרשינין על פירות שמן החג ועד החנוכה דמביא ואינו קורא שכל זמן שמצויין בארצך וכדמרבה בספרי א"כ כי איתרבי יין ענבים שדרכן לא איתרבי אלא להבאה בלבד, ובפרט דבקריאה כתיב ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה פרי ולא יין ושמן [וכדאמר בספרי] א"כ כי דרך ענבים והוציא מהן יין מביא ואינו קורא.

ובירושלמי בכורים פ"א ה"ה וה"ו אמר דמן החג ואילך וכן בשליח ובמכר שדהו דבכולהו אינו קורא, דזה דוקא בהפרישן להביאן אחר החג או ע"י שליח או שנתן דעתו למכור משעה ראשונה, אבל בלקטן להביאן בעצמו או קודם החג שלא ע"י שליח דבכולהו היה ראוי לקריאה שכיון שנראו להיות ניתר בקריאה קריאה מעכבת בהן, ותוס' פרק הספינה (דף פ"א) פירשו סתירת הסוגיות דבבלי עפ"י זה, א"כ א"ש, דכיון שלקטן להביאן בעודן ענבים הרי נראו לקריאה וכיון שדרכן יין הרי אינן ראוין לקריאה דהנה הבאתי פרי האדמה ולא יין ושמן ותו קריאה מעכבת בהן, אבל אם לקטן להביאן יין ושמן אז אין קריאה מעכבת בהן ומביא ואינו קורא, וזה כוונה נכונה בפירוש הירושלמי בס"ד ועיין מש"כ לקמן בפ"ד בזה:

הלכה ח

ופירות של שותפין חייבים בבכורים כו'.

לא זכר רבינו הדין בשותפות עו"ג היאך, דאיך אפשר דכתיב ארצך ותמעט ארץ שישראל ועו"ג שותפין בו כיון דאין קנין לעו"ג בארץ ישראל ואף הארץ שהיא ביד נכרי אם חזר ולקחה חייב כמבואר לקמן הט"ו וארצם מיקרי, וא"כ דמיא לשותפות ישראל, ובחנם תמה הישׁ"ש על רבינו, ולכן לא מוקי הגמרא למעט שותפות עו"ג ובסוריא אינו רק מד"ס וכא"י שוינהו ודוק:

הלכה יג

הקונה אילן כו' שלשה יש לו קרקע ואעפ"י שאין לו אלא אילנות בלבד הר"ז כמי שקנה קרקע.

בהשגות א"א לא כי אלא מפני שבסתם קנה עמהן קרקע ואם פירש בלא קרקע אינו מביא כו' ואם דמה אותו למבריך ברשות טעה כו' ואם לאו מפני הספק לא היה מביא ולמבריך ברשות א"ד כלל שהמבריך עיקרו ברשות עצמו עומד כו' עיי"ש. ועיין כס"מ בשם הר"י קורקוס. ואני אומר כי שביבי אש הבריק לנו רבינו להאיר על ידם כל הסוגיא העמומה ורבותינו רצו לעוממם, וכי הוא זה, דהנה על מה דאמר הגמ' דמשום דמספקא לן אם קנה קרקע או לא מש"ה מביא בכורים נפלאתי מעודי, סוף סוף השתא דמספקא לן בדינא וקיי"ל דהמוציא מחבירו עליו הראיה הרי הוא ממון של המוכר ואם קדש אשה בקרקע זו הרי מקודשת להמוכר ולא תפסי תו בה קדושי אחר דכיון דממון שלו הוא והוא מתורת ודאי וקם דינא אפילו היכי דאח"כ איתא ממ"נ, וכמו דאמרינן בפרק החולץ בספק ויבם שאם אח"כ מת יבם לא אתי ספק ופליג בנכסי דשביק מיתנא ממנ"פ, דהוי כמו שקנה יבם הנכסים מן הספק כיון שפסקו לו ב"ד ותו לא מפיק מתורת ממ"נ, וה"נ

כיון שכבר פסקו דאוקי ארעא בחזקת מרא קמא דהוא המוכר תו אין ללוקח קרקע ולא קרינא בהו אדמתך כיון שאין לו אדמה, ובפ"ק דב"מ אמר ואי ס"ד תקפו כהן אין מוציאין מידו נמצא זה פוטר עצמו ממונו בממון של כהן, אבל אם מוציאין מידו לק"מ דהוי ממונו לגמרי וכבר כתבו הפוסקים דאף אם תקפו אין מוציאין מידו הוי כ"ז שלא תפס ממונו לגמרי ורק משום דהוי לקוח מקשה דפטור ממעשר ואיך נכנס לדיר להתעשר עיין קונטרס הספיקות כלל א' סימן ו', ומצאתי שכבר עמדו ע"ז האחרונים בשו"ת חמדת שלמה ועוד ולא העלו בזה דבר ברור, ולומר דהכא שאני שכל זמן שהאילן קיים יש לו קרקע דלא מצי אמר ליה עקור אילנך וזיל ויש לו קרקע ליניקת האילן רק אם יתיבש האילן אז אין לו קרקע ומצי א"ל עקור אילנך וזיל, נמצא דעדיין לא נפסק הדין דאין ללוקח קרקע עד שיתיבש האילן ואז יופקע מרשותו ויופסק הדין דאין לו קרקע. ודוקא בספיקא דדינא דאז כל זמן שלא פסקו הדין עדיין לא הופקעה הקרקע ממנו דאולי יתברר הדבר להיפך, כ"ז דחוק כיון דעכשיו אם יקדש אשה בקרקע של האילן כיון דהגוף שלו היא מקודשת, וסוף דבר הסוגיא צע"ג:

לכן דרך בה רבינו דרך חדש ודרך הקודש יקרא לה, וזה דרבנן קדמאי ומהם תוס' ב"ב (דף כ"ז) הקשו לר' יוחנן דסבר קנין פירות כקה"ג דמי א"כ בקנה אילן אחד בלא קרקעו אמאי אינו מביא בכורים, והמחוור מה שתירצו דשאני התם דהקרקע קנויה לו לכל מילי משא"כ באילן אין לו אלא יניקה לבדה ולא למישטח בה פירי וכיו"ב והיינו משום דקה"ג אלים טפי מהך קנין פירות דקליש טובא דאין לו רק קנין זמני בקרקע ליניקת האילן בלבד, ותו נראה דזה דוקא באילן אחד אבל בשלשה אילנות דחזינן דזה הוה שדה אילנות חשובה דיניקת האילן בשלשה אילנות נטועים בסדר הגידול הראוי חשובה ובטלה קנין הגוף של הקרקע אשר נשארה למוכר בהן, ופוק חזי דשלשה אילנות חשובים וחורשים כל בית סאה בשבילן, וחזינן נמי דהמוכר שלשה אילנות מכר להן הקרקע בסתמא מפני שהן חשובין ויניקת שלשה אילנות הוי קנין אלים, והקרקע בטלה לה וחשובה קנין הפירות שיש בהקרקע להלוקח יותר מקנין הגוף בקרקע שנשאר למוכר ושפיר מביא וקורא בשלשה אילנות אף אם פירש שגוף הקרקע קנוי למוכר ושייר לו הקרקע מקריא בכורי אדמתך דמה שיונקים האילנות הקרקע הוי אדמתך וזו סברא נכונה. אך זה ניחא לרבי יוחנן דאמר דקנין פירות כקה"ג דמי אבל לרשב"ל דקיי"ל כוותיה דקנין פירות לאו כקה"ג דמי א"כ אפילו אם נימא בהא דיניקת קרקע מן השלשה אילנות חשיבא עד שקנין שנשאר למוכר נעשה טפלה לה, מ"מ הוי כקונה שדה ביובל כיון שהקנין זמניי אינו מביא רק מד"ס לשיטת התוס' פרק יש נוחלין ואינו קורא לכו"ע. וע"ז נתבונן

דלא דמי, ופוק חזי דקיי"ל בנקצץ האילן או שיבש דמביא ואינו קורא משום דלא מצי לומר האדמה אשר נתת לי ור' יהודה סבר דקורא דעיקר אילן ארעא הוא (פרק כיצד מברכין) אבל רבנן מאי טעמייהו לו יהא דלאו עיקר אילן ארעא אבל בכ"ז האדמה קרינא בהו, וצ"ל דאילן הוא הוא האדמה לדידהו. כש"כ דלא דמי אילן לשאר קנין פירות לגבי בכורים, וכיון דחזינן דיניקת האילנות חשיבא בשלשה אילנות דהקרקע טפילה דכל המוכר שלשה אילנות מכר מסתמא גם הקרקע א"כ שפיר קרינא בהו בכורי אדמתך כו' ועדיפא טפי ממכר לו שדה בזמן שהיובל נוהג דביובל ראשון מביא הלוקח וקורא משום דלא סמכא דעתיה דמוכר כש"כ הכא שהאילנות מכר לו לגמרי וכל הקרקע בטלה לגבי שלשה אילנות דשפיר מביא וקורא. ולפ"ז פשיטא לן דהכי קאמר, דמספקא לן אם סתם מוכר אילן לר"מ או שני אילנות לרבנן אם דעת המוכר להקנות עמהן הקרקע שלהן דמספקא אם הקרקע טפלה גם לגבי שני אילנות אצל דעת בני אדם וכמו דבג' פסיקא לן דעת האדם כן בשנים מספקא להו ולכך אם דעת האדם להקנות גם הקרקע דאצלן טפילה הקרקע בשתי אילנות תו מביא וקורא דעדיפא יותר מאם מכר המוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג ביובל ראשון שהמוכר לא סמכה דעתו שתחזור לו דמביא וקורא ובפרט למ"ד דסבר קנין פירות כקה"ג [והוא ר' מאיר דמספ"ל באילן אחד] אם נימא דהקרקע בטילה אצל דעת ב"א אל האילן עד שאם מכר אילן בסתם רוצה להקנות לו הקרקע ג"כ ודאי דמביא וקורא דקנין הקרקע ליניקה חשיבא טובא. ואע"ג דבמבריך ברשות איכא למ"ד בירושלמי דאינו קורא היינו תמן שכל האילן ג"כ אינו שלו אבל הכא שכל האילן הוא שלו מביא וקורא לכו"ע וכמו שפרשתי, ומש"ה מכר שדה ואילנות בזמן שהיובל נוהג ביובל שני אינו קורא דהיא חוזרת ביובל עם האילנות והאילנות ג"כ אינם שלו לעולם משא"כ במכר אילנות בלבד שאינם חוזרים ביובל ודוק. ולא תותבן מפרק לא יחפור מעולא דסבר דבקנה אף הקרקע כ"ז שאין כל השש עשרה אמה לחלוטין שלו אינו קורא, דלרבינו חננאל דמטעם גזלן והיכי דסמיך שלא ברשות קאמר עולא א"ש כמובן, אלא אף לשיטת רשב"ם ותוספות ל"ק דודאי הך דעולא פריכא הוא לפי מה דקיי"ל אף במבריך בשדה חבירו ברשות מביא וקורא דודאי אין כל הגידולים מאדמתך, ואפילו למ"ד דוקא במבריך ברשות לעולם ג"כ קשה לעולא דבאילן שקנה הוא ברשות לעולם כ"ז שהאילן קיים ובכה"ג מביא וקורא לכו"ע. עיין ירושלמי דבכורים דמייתי תוספתא אם הבריך ברשות מביא וקורא ועולא אולי לא שמיע ליה או דלא סבר לה, ועיין רש"י בפירוש המשנה מה שהניח בקושיא כזה על עולא ממשנה יעו"ש היטב. ור' יוחנן דאמר מביא וקורא שע"מ כן התנה יהושע והנחיל את הארץ, פיק חזי בלשון רבינו ז"ל ואם

היה האילן סמוך למיצר חבירו או נוטה כו' אעפ"י שחייב להרחיק וא"ש דר' יוחנן אמר בירושלמי בכורים דהמבריך לשעה מביא וקורא, ועיין תוס' ב"ב (דף כ"ז) סד"ה גזלן הוא שיהא מותר לסמוך דבלא"ה שרי יעו"ש, ועיין משל"מ פ"י מהלכות שכנים ה"ח דלשיטת רבינו חייב להרחיק וכמו שפסק שם ואכמ"ל:

ויש להתבונן עוד בהא דפריך בסוף השולח מהקונה שני אילנות מביא ואינו קורא הא שלשה מביא וקורא ה"נ בזמן שאין היובל נוהג, ולפי מה שפרשנו אף בפירש שלא מכר לו הקרקע שלהן ג"כ קורא ובאילנות לחוד ודאי לא הדרי ביובל ומאי מקשה, אמנם ע"ז יש כמה תשובות, חדא דאולי הך פירכא אזלא לעולא דבעי שיהיו כל הגדולים מאדמתך וע"כ דקנה קרקע שש עשרה אמה וכמו דאמר בב"ב שם ובסתם וא"כ הדרא ביובל, ועוד דבכולהו גווני קא מיירי אף בסתם שקנה עמהן הקרקע, ועוד דלמאי דלא ידע הך דרב חסדא דמחלק בין יובל ראשון ליובל שני והוי ס"ד דכל היכי דהקנין אינו לעולם והוא זמניי אע"ג דלא סמכא דעתו דמוכר שתחזור ג"כ אינו קורא ה"ה בשלשה אילנות בלא קרקע אע"ג שהקרקע בטלה להן מיהו זה דוקא כ"ז שהן קיימין אבל אם ימותו ויעקרו תו לא יטע אחר במקומם וא"כ אין בקרקע רק קנין פירות ואמאי קורא אבל לפי מה שפרשתי דר"ח מחלק בין יובל ראשון כש"כ באילנות דהן עיקר לגבי פירות ולא יחזרו להמוכר לעולם כש"כ דבטלה ארעא לגבי קנין של הקרקע ליניקת האילנות דהוא ביד הלוקח ומביא וקורא כמו שפרשתי בס"ד:

עוד ראיה לשיטה החדשה הנ"ל מהא דלא אישתמיט חד תנא למיתני דמכר שני אילנות חוזרין ביובל, ואין לומר דמספיקא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה דהא קיי"ל אין ברירה בדאורייתא ופירשו הקדמונים דמספ"ל ואפ"ה האחין שחלקו חוזרין ביובל, ואין לומר שאני תמן דקרקע בחזקת מ"ק קיימא ואמרינן דספק שמא לוקח הוי ותו קיימא בחזקת המוכר בעלים הראשונים משא"כ כאן גבי אילנות, זה בדותא דאם קנה קרקע תו הקרקע עם האילנות קיימי בחזקת מ"ק דהוא המוכר וא"כ הוי לר"מ ורבנן לחלוק, זה בשני אילנות וזה באילן אחד דלמר חוזרין בכה"ג ולמר בכה"ג, וע"כ כיון דעכשיו פסקינן דאין לו קרקע א"כ אין לו אלא אילנות בלבד ולאו אחוזתו קרינא [אע"ג דמקריא אדמתו] וכמוש"כ רבינו פי"א הי"ד מהלכות שמיטה ויובל ודוק. ונתבאר עתה דמש"כ רבינו ואעפ"י שאין לו אלא אילנות בלבד פירושו אעפ"י שפירש המוכר שאינו מוכר לו הקרקע, אבל באופנים שאם מכר סתם הוא מכור גם הקרקע אבל לא באופנים שאפילו בסתם לא קנה הקרקע דבכה"ג לא בטלה הקרקע ליניקת האילנות [ודלא כהכס"מ],

ומ"ש רבינו לקמן פ"ד ה"ד הקונה שני אילנות כו' אם יש לו קרקע כו' פירוש לענין בכורים אם מקרי יש לו קרקע, פוק ועיין היטב בלשון רבינו:

הלכה יד

הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע ה"ז מביא בכורים שהרי יש לו קרקע ופירותיה.

הוא מבואר בירושלמי מכר לו שדה בקמתה הלוקח מהו שיביא ממנו בכורים א"ל למה לאו כו' אפילו קצורה כו'. ולפ"ז נראה דמביא וקורא כיון שיש לו השדה והפירות, אמנם רבנן בתוספות סוף פרק השולח גט (דף מ"ז) ד"ה מתה כתבו ועוד דהו"ל כקונה פירות מן השוק ואח"כ קנה השדה דאינו קורא כדאמרינן במסכת בכורים פ"א, הרי שכתבו דאינו קורא רק כשעוד אשתו היתה בחיים הפרישה בכורים יעו"ש, ואם כי ציינו למסכת בכורים ואין שם מבוא לזה, אבל דא פסיקא להו דבשביל שקנה את השדה אחרי זה לא בא חיוב חדש עליו, וצ"ל דפירשו כוונת ירושלמי בתמיה ואינו מביא בכורים בשביל שלקח השדה אחרי זה, ודוקא במוכר פירות ושייר הקרקע וחזר ולקח הפירות אז מביא בכורים מפני שהקרקע לא יצא לעולם מרשותו. ובאמת הלוקח פירות והשדה מן העו"ג למ"ד יש קנין לעו"ג אינו מביא בכורים מה"ת וכמו שפירש רבינו הך משנה דהשולח המוכר שדהו לעו"ג לוקח מביא ממנו בכורים כשחזר ולקח השדה עם הפירות ודוקא למ"ד אין קנין חייב מן הדין הא למ"ד יש קנין פטור הואיל וגדלו ברשות העו"ג וגדלו בפטור, ודוקא הלוקח פירות תלושין מן ישראל וחזר ולקח הקרקע שמעיקרא כשהיה קודם שלקח הפירות הלא היו הקרקע והפירות אצל ישראל לכן גם עכשיו חייב הלוקח, ומשו"ה נראה דאם היה המוכר אשה דקיי"ל דאשה מביאה ואינה קורא כמו שמפורש במשנה פ"א דבכורים, לכן לא עדיף חיובא של ישראל הלוקח יותר ממי שברשות שלו גדלו וגם הוא אינו קורא לכן א"ש דאם לא זיכתה פירותיה לבעל א"כ כשמתה הלא הוי כקונה פירות בשוק ואח"כ השדה א"כ הלא הדין דחייב כמו אילו היו שניהם הפירות והשדה ברשות מי שגדלו והיא האשה דמביאה ואינה קוראה [ולכן לס"ד דלוקח פירות מביא וקורא לר' מאיר, בלוקח מגר אינו קורא כרשב"ם ב"ב פ"א] וזה ברור בכוונת התוס' ולא פליגי התוס' עם רבינו כלל. אמנם מדברי רבינו נראה דלמ"ד יש קנין לעו"ג מיפטר הלוקח שדה מן העו"ג מבכורים ומתרומ"ע אף הפירות שיזרע אחרי זה בשעה שהיא ברשות ישראל כיון שכבר נפטרה תו הוי ככיבוש יחיד ולא שמיה כיבוש, יעוין פ"א מהלכות תרומות ה"י והוי כסוריא דפטורה מה"ת ודוק. [ודע דלמאי דמפיק בירושלמי טעמא דמ"ד דאין קנין הוא משום דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכ' לרשת אחוזה הוקשו עבדים לאחוזה מה עבדים אין הם קונים מכם אף אחוזה אין הם קונים מכם,

א"כ יש לחלק דבדינא דכיבוש מלחמה דקני עו"ג לישראל יעוין ביו"ד סימן רס"ז סעיף י"ד בשם רמ"ה דקני ליה אף בע"כ דישראל, יתכן דקונה את הקרקע ג"כ. ולפ"ז א"ש מה דלא פריך בגמ' מברייתא דאייתי בב"מ המקבל שדה אבותיו ממציק עו"ג דיש קנין, דשם יתכן ע"י כבוש מלחמה ודוק]:

הלכה טז

אשירה שביטלה כו'.

נ"ב ירושלמי מפורש פ"ק ה"ב:

הלכה יט

שאין מפרישין לאיבוד (וכן יראה לי) שהבכורים שנטמאו אינו מסיק כו'.

נ"ב תיבות אלו המוקפים נ"ל דט"ס הוא וחדא מלתא אמר ודוק:

פרק ג

הלכה א

הבכורים נותנין אותן לאנשי משמר והם מחלקים אותן ביניהן כקדשי המקדש.

במשנה פליג ר' יהודה וסבר דנותנין לחבר בטובה, ובירושלמי פ"ק דאשירה שביטלה עצים למערכה אינו מביא למצוה מביא ובכורים לר' יהודה הוא מביא ולרבנן אינו מביא דהוי כקדשי מקדש, וזה שכתב רבינו לעיל פ"ב הי"ו וכהירושלמי. ונראה לי דר"י לטעמו דסבר במכות פ"ג והנחתו זו תנופה ובהנחה לא תנא ביה קרא רק קריאה מעכב בהיתר אכילתן ולכן סבר דהוי כקדשי הגבול, אבל אנן דקיי"ל דהנחה ע"ג מזבח מעכבא דתנא ביה קרא א"כ הנחתן ע"ג מזבח מתירתן הוי כמו שזכו אותן מעל גבי המזבח ומתחלק לאנשי משמר כמו כל קדשי מזבח שהקרבתן לגבי מזבח מתיר אותן לכהנים ומוקי לקרא דתרומת ידך באוכל בכורים עד שלא הניח אותן ע"ג המזבח, וזה ברור:

והוא שיאכלם מאחר שנכנסו לחומת ירושלים.

רבינו גריס בגמרא מאימתי חייבים עליהם משיראו פני החומה, ומוכרח דלר' עקיבא דסתם משנה אליביה דקרייה מתרת אותן באכילה לכהן אמר בגמ' ושאינן ראוין לקרי' מותרין לכהנים משיראו פני הבית א"כ לגירסא דילן דמאימתי חייבין עליהן משיראו פני הבית א"כ אימת חל האיסור בהו לכהנים בהנך שאינן ראוין לקרי' הלא תיכף משיראו פני הבית הותרו, ועל כרחין דאסורין משיכנסו בירושלים ויראו פני החומה ואסורין לכהנים עד שיראו פני העזרה והוא הדין לדידן דבזה להיאסר לאכול לכהן ליכא נפק"מ בין רע"ק לרבנן ופשוט, ומשום זה דקודם שנכנסו לירושלים הרי הן כחולין לכל דבר לכן

בטלים ברוב וגדוליהן חולין קודם שנכנסו לירושלים דאינן אסורין עדיין לזרים בחיוב מיתה כמוש"כ רבינו לקמן פ"ד הט"ו ועיין מש"כ בהלכות מא"ס פט"ו ה"י בזה ודוק:

הלכה ה

וכהן טהור שאכל כו'.

נ"ב בפרק הערל ואוכלן בטומאת עצמן לוקה תנא ושייר, ודוקא כהן אבל זר חייב על בכורים טמאים מיתה כש"כ מתרומה:

הלכה ו

והאוכלן באנינות מכין אותו מכת מרדות.

דייק דלקי משום לאו הבא מכלל עשה לכן אין בו מלקות דבר תורה דכן דייקא לשון משנתינו ואסורין לאונן רק אסורים לא מלקות וכמו דמוקי בירושלמי ואסורים לזרים לחצי שיעור ולא למלקות, וטעמו דההיקש דבכורים למע"ש הוי רק במה דמפורש בהדיא בקרא דלא תוכל לאכול בשעריך לאוכל חוץ לחומה ולהך דאמר דכתיב בשעריך תאכלנו הטהור והטמא וע"ז אמר לא תוכל לאכול בשעריך, אבל אונן דלוקה במעשר מקרא דלא אכלתי באוני ליכא היקשא למלקות דגם רבנן סמכי על קרא דושמחת ודוק:

הלכה יב

וכשם שטעונין תנופה כך טעונין קרבן כו' ואין הקרבן מעכבת.

תנופה ודאי אינה מעכבת דיליף משלמים ושם ג"כ אינו מעכב וגם בנזיר דרב יליף עכובא בתנופה זה דוקא לר"א אבל לחכמים תנופה אינה מעכבת בנזיר כמוש"כ רבינו פרק ח' הלכה ה' מהל' נזירות. ורק קרבן דיליף דשמחה בקרבן היא סד"א כיון דשמחה מעכבת דמן החג ואילך מביא ואינו קורא לפי שאינן בשמחה הו"א דבלא קרבן אינו קורא להכי קמ"ל דאין הקרבן מעכב כלל וקורא בלא קרבן ודו"ק.

ובמכות י"ח אמר דלר' יהודא דיליף הנחה לתנופה א"כ הנחה אינה מעכבת יעו"ש. ותמהו בתו' אטו משום דלא תנא בי' קרא אינו מעכב והלא קריאה לר"ש מעכבת ע"ש ותי' תמוה מאד אטו בקרא דלא תוכל כו' בשעריך כתוב קריאה יותר מהנחה.

והנראה בכונת הגמרא דכיון דר' יהודא מפרש והניחו מלשון נחה העם על תנופה מעלה ומטה כו' א"כ אמאי אפקי' רחמנא בלשון הנחה לומר דהנחה לא תיפוק לי' מכלל תנופה וכמו דתנופות בכל התורה שירי מצוה הן ואינן מעכבות כן הנחה אינה מעכבת בבכורים. וכמו כן מצינו בחגיגה י"א ובזבחים והקריבו זו קבלת הדם ומדאפקי' רחמנא בלשון הולכה למימרא דהולכה לא תפקי' מכלל קבלה לענין לשמה וכיו"ב ממש הך דהכא וזה ברור בס"ד.

ואין הקרבן מעכבת.

עיין כס"מ, וכן מבואר בבלי מנחות (דף מ"ו) ואמר רבא כו' לחם תנופה בכורים לד' מה בכורים בפני עצמן אף שתי הלחם בפני עצמן כו' ומפורש יותר (בדף נ"ח) אמר רב עמרם לא ליקרב עמהם א"ה בכורים נמי דתנן הגוזלות כו' הנהו לעטר בכורים הוא דאתא ולאו חובה נינהו וערש"י שם:

פרק ד

הלכה א

כל המביא בכורים טעון כו' ותנופה.

שגם האשה והטומטום ואנדרוגינוס קרבנן וכן בכורים שלהן טעון תנופה רק בכהן לבד לא בבעלים דאין האשה מניפה וכמו שמפורש במשנתינו פרק כל המנחות באות מצה והבכורים כדברי ראב"י אחד אנשים ואחד נשים בישראל לא באחרים ומפרש הגמ' דקרבנן טעון תנופה אבל אין הן מניפות יעוין בפהמ"ש, ולהלן במעשה"ק פ"ט הט"ז ולעולם אין אשה מניפה פירוש אף בבכורים ולא מיבעי לראב"י דיליף מולקח הטנא מידיך דיליף משלמים ודאי דאין מניפות כמו בשלמים אלא אף לר"י דיליף מוהנחתו סובר ג"כ דאין נשים מניפות דלזה יליף ג"כ משלמים כמו דמוכח מהא דפריך הגמ' דלימא כדברי ר"י והא במשנתינו תני דאין האשה מניפה וזה לאו לר' יודא ומוכח דגם ר"י מודה בזה, והא דפריך ולימא נמי כדברי ר"י פירוש משום דבפרק אלו הלוקין תני במשנתינו עד שלא קרא עליהן לוקה ומפרש בגמ' דלראב"י דיליף מולקח הטנא מידיך הנחה מעכבת דתנא ביה קרא וכן פסק רבינו דעד שלא הניח אותן לוקה ודלא כמשנה התם א"כ תנא דמשנה סבר כר' יהודא דיליף תנופה מוהנחתו ולא תנא ביה קרא הו"ל למימר כדברי ר"י ודוק, ויעוין ירושלמי בכורים בזה:

הלכה ד

והכהן (פודן) [פודה אותן].

נ"ב דאם הבעלים היו פודן היה מספק צריך להפריש חומש כדין מקדיש ועיין פ"ו מהלכות ערכין הט"ז:

הלכה יג

המביא בכורים מאחר חג הסוכות כו' אעפ"י שהפרישן קודם החג מביא ואינו קורא.

ראה בכסף משנה והיטב אשר דיבר בטעם רבינו, וכבר עמדו רבנן בתוס' על סתירת הסוגיות והביאו דברי ירושלמי שמחלק בין בצרן ע"מ לשלחן ביד שליח ובין בצרן ונמלך

וכתבו דכן בהפרישן קודם לחג ע"מ שיביאן אחר החג מביא ואינו קורא ובאמת כן הוא מפורש בירושלמי בכורים ה"ו יעו"ש. ואשר נראה לי בטעם הדבר, כי לשיטת גמרא דילן דבהביאן אחר החג ירקבו מטעם כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו א"כ איך שייך לחלק דאם הפרישן מתחלה להביאן אחר החג דאינו קורא ואפ"ה מביא, הלא חזינא גבי חליצה דאלם ואלמת שחלצו פסולה משום דאינן ראוין לקריאה ושם גם בשעת מיתה דאז הוטלה לחליצה לא היו ראוים לקריאה, ומדוע בכל הנך דנקצץ האילן וע"י שליח ולאחר החג מביא אעפ"י שאינו קורא, ואם נימא דילפינן מאשר תביא מארצך כל זמן שמצויין על פני ארצך היינו אחר החג מביא אעפ"י שאינו קורא ומזה ילפינן לכל הנך דבדעתו בשעת הפרשה באופן שיביאן אף שלא יהיו ראוים לקריאה זה דחוק, ועוד לריב"ב דסבר אחר החג מביא וקורא אטו פליג על כל הני, והיה נ"ל משום דכתיב בפרשת משפטים ראשית בכורי אדמתך תביא בית ד' אלקיך ולא נזכר שם קריאה כלל [ועיין מכילתא דמפיק מהך קרא לנשים וגרים דמביאין אעפ"י שאינן קורין ולהראב"ד בשיטה מקובצת אישתמיט המכילתא הנ"ל יעו"ש] ולכן היכי שמתחלה אינן ראוין לקריאה כלל מביא אותן אעפ"י שאינו קורא וכמו הני אנשים שמביאין פירותיהן אעפ"י שאינן בני קריאה כמו גרים ונשים וכמו דדריש במכילתא, רק היכי שמתחלה היו ראוים לקריאה ע"ז אמר דהוי אינו ראוי לבילה, אך כ"ז לא מחוור לדעתי. והנראה לי דהירושלמי לא מזכיר כלל משום שאינו ראוי לבילה רק כיון שנראו לקריאה ונדחו ובכל מילי דדחיה אמרינן דהיכי דנראה ונדחה גרע מלא נראה כלל יעוין סוכה פרק לולב הגזול, אבל לשיטת הבבלי משום שאינו ראוי לבילה טעם אחר איכא בהו, דשליח דלא קרינא הבאתי ואשה וכהן דל"ק אשר נתת לי וכיו"ב א"כ אין כאן מה לקרות והוי כאילו קראו, אבל הפרישן קודם לחג והביאן אחר החג הלא כל הקריאה איכא רק דכתיב ושמחת כו' ואמרו דקורא דוקא בזמן שמחה א"כ המיעוט הוא מצד אחר והוי כמו אלם גבי חליצה לכן ירקבו, וזה סברא נכונה בס"ד ופוק חזי בכ"מ הא דמייתי הגמ' מאין ראוי לבילה הכל באופן זה דחסר הכסוי או האמירה מצד אחר ודוק:

אך עדיין צריך להבין מדוע אמר גבי שני אילנות דמספקא לן ואינן ראוים לקריאה דג"כ הוי החסרון מצד אחר לפי צד הספק דקנה עמהן קרקע ואינן ראוין, לבילה היינו לקריאה מצד הספק דהא איכא מה לקרות דשייך בהו כל הפרשה אמר בהו דמשלחן ע"י שליח דתו ליכא מה לקרות דלא קרינא ביה הבאתי, א"כ בהפרישן קודם החג ועבר עליהן החג ישלח אותן ע"י שליח ואמאי ירקבו. אמנם דע דזה תלוי אם הבכורים לא היו ראוים לקריאה מצד סיבה אחרת שאין מחמת העדר הקריאה רק באופן דבעי זמן שמחה, [והא

דאחר החג מביא ואינו קורא התם רבינהו קרא אשר תביא מארצך כמוש"כ לעיל] אף שישלח אותן אחר כך ע"י שליח כיון דכבר נדחו מהבאה בשביל שאינן ראוין לקריאה לאו בני הבאה נינהו ונדחו ממצות הבאתן, אולם אם טרם בוא הסיבה שלחן ע"י שליח ואיתמעטו מקריאה מטעם שאין בהם מה לקרות דליכא הבאתי תו אף כי נתמעטו אחר כך מקריאה משום סיבה אחרת ג"כ מביאן וזה פשוט בטעמו, וכיו"ב מצאנו בזבחים (דף ל"ב) טמאים ונעשו זבים כו' זבים ונעשו טמאים כו' יעו"ש דתליא בהובא וחלה מקודם, וכן בירושלמי פסחים פרק כ"ש ה"א חלות תודה שנעשו נותר אם כד שלח נעשה נותר כו' דתליא אם נעשה חמץ קודם השבתתו בכ"ד יעו"ש, ועיין פרק כל המנחות בעי ר"פ חימצה ויצאת וחימצה כו' או"ד כיון דחימצה פסול יוצא לא מהני בה כו', ועיין ריש פרק טבו"י בזבחים בעי ר"ל בע"מ והוא טמא כו' לא שנא, מכ"ז אתה רואה כי סברא דילן נכונה. ותו נתבונן גבי קנה שני אילנות דמספקא לן אם קנה קרקע בכ"ז מילי דספיקא לא תוכל לכנות ההתחלה שאינם ראוים לקריאה משום הספק דאולי יתברר הספק לבסוף ויהיו ראוים לקריאה, ולכן אמר בפסחים (דף פ"ח) גבי שכח מה א"ל רבו דהוי חזי לאכילה למאן דמתני אברייתא, א"כ אם לא נתחייבו להביא ונימא ירקבו משום דאינם ראוים לקריאה הוא רק על סוף שלא רגיל להתברר או שחזינן שלא נתברר ואז אמרינן דחזינן דאינן ראוין לקריאה ומשו"ה ירקבו, ולכן כי מסרן ליד שליח דלא מצי לקרות דהא ליכא הבאתי וליכא כאן קריאה תו אף אם אח"כ אינן ראוים לקריאה מצד סיבת הספק ג"כ מביא דסוף סוף לא היה בהו קריאה מצד שליח, אבל בהפרישן קודם החג ועבר עליהן החג דחזינא דאינן ראוין לקריאה ולא יראו לעולם לקריאה תו כיון שאינן ראוין לקריאה קריאה מעכבת בהן, מאי אמרת שישלח אותן ע"י שליח זה לא הוי תועלת כיון דנתמעטו מקריאה מסיבה חוציית ונדחו מפני זה מהבאה מה מהני אחר זה שליח ודוק:

וכיון שזכינו לזה א"ש קושיא שנדחקו בה קמאי דקמאי מאי אמר הגמ' דעביד להו כר' יוסי ב"ח דאמר בצרן ושגרן ביד שליח כו' מביא ואינו קורא כו' אמאי לא אמר דמשגרן ע"י שליח וכמתניתין דשליח אינו קורא, ולפ"ז נכון דאם אמרנו דאפילו כל הדרך הביא השליח רק שלעזרה הביא הבעה"ב קורא, א"כ תו גם בעזרה באים העדר הקריאה מצד השליח והעדר מצד הספק בבת אחת, לכן קאמר הגמ' כדריב"ח דכיון דשלח אותן ע"י שליח להביאן לירושלים תו אף אם באמצע הדרך חזר והביאן לא קרינא ביה והבאתי דכיון דכל ההבאה אינה על ידו, א"כ תיכף מכי משלחן ביד שליח איתמעטו מקריאה תו אף כי חלה עליהם סיבה חוצית ג"כ מביאן אעפ"י שלסוף מצד הספק אינן ראוין

לקריאה והא דיליף ריב"ח הוא דהלקיחה תחלת ההבאה וכיון שלקח אחר תו ליכא הבאתי ודוק:

ודע דנראה לדעתי דדוקא כי שלח ע"י שליח להביאן לעזרה ומת השליח או סיבה אחרת וחזר והביאן אז אינו קורא, אבל אם שלח שליח מעירו עד ירושלים אפילו כיון שלא מסר לו להביאן לעזרה א"כ כי חזר והביאן חייב בקריאה דמקריא לקיחה וכמו איש ירושלים שמביא בכורים אעפ"י שלוקח מירושלים ששם שדהו וכרמו ואם מסר לו להביאן לעזרה אז זה היה הלקיחה ותו לא מצי לומר הבאתי ומה"ט נקט מת שליח [והרמב"ן לא כתב כן] וכן משמע מדברי רבינו. ועיין מה שפירשו הקדמונים בהך דשליח שלא ניתן לגירושין דכיון דכן הוי כנוטל מע"ג קרקע ואין עליו שם שליח כלל, וה"נ הוי כאילו נטל קוף הבכורים והביאן עד ירושלים האם נימא דאם חזר הבעה"ב והביאן לעזרה אינו קורא ודוק בכ"ז:

מביא ואינו קורא שנאמר ושמחת בכל הטוב ואין קריאה אלא בשעת שמחה כו'.

ירושלמי בכורים פ"א ה"ז, א"ר יונתן תני רשב"י כן ואמרת ושמחת הוי אומר על השמחה. והנה המעיין שם יראה דמאמר זה קאי על משנה הסמוכה ואלו מביאין וקורין מן העצרת עד החג ופירש רשב"י טעמו שנאמר ושמחת הוי אומר על השמחה, ופירושו שיהא לאחר זמן דכתיב ביה שמחה וקודם זמן דכתיב ביה שמחה והוא עצרת וחג דכתיב בהו שמחה כמפורש בקרא, וכן מפורש בגמרא דילן אליבא דר"ש בפסחים (דף ל"ו) ור"ש כו' ההוא לזמן שמחה הוא דאתא דתנן מעצרת ועד החג מביא וקורא, וכן בספרי אשר תביא מארצך כ"ז שהם מצויים על פני ארצך יכול שאתה קורא כ"ז שאתה מביא ת"ל ושמחת אין קריאה אלא בשעת שמחה והוא פשוט, ורש"י פירש שם באופן אחר קצת, ובגמ' ירושלמית מצוי הרבה באופן זה ולפלא על הר"ש שפירש באופן אחר:

פרק ה

הלכה ח

שהרי נשרפה הראשונה אעפ"י כו' טומאה ידועה לכל.

נ"ב פירוש שאינה טמאה רק בטומאת ארץ העממים דהוי דרבנן:

הלכה ט

ומכזיב עד אמנה כו' כשהי' הדבר מקודם.

נ"ב פירוש אעפ"י שעכשיו טמאים טומאת מת והוי טומאה ידועה בכ"ז מפרישין שני' כמו שהיה ודוק:

הלכה י

חלת חו"ל כו' לפיכך אם היה שם כהן קטן כו' ונאכלת לקטן כו'.

ושם בגמרא, ואי ליכא כהן קטן שקלא לה בריש מסא ושדיא בתנורא. ונראה דאסור להנות הנאה של כלוי מחלה טמאה לזרים וכן כתב הרמ"א סוף סימן שכ"ב וי"א כששורפין החלה עושין לה היסק בפ"ע דישראל אסור להנות ממנה עכ"ל. נמצא כאן דשדיא בתנורא ומרבה בגחלים ואיכא לה הנייה מועטת לכן שקלא לה בריש מסיא דמיחרכא, ומה דנהנית ממה שמתרבין הגחלים מהחלה מפסדת במה דמיחרך ריש מסיא ונשרף המרדא, וכמו שכיוצא בזה אמרו בפרק כל הצלמים (דף מח) מה שמשביח בנבייה פוגם בצל כן ה"נ מה שמשבחת בגחלים פוגמת במרדא ופשוט. והנה בספר חדש הורה בחלה שנדבקה בכלי חרס רותחת דלא מהני הגעלה אע"ג דפסק בש"ך סימן שכ"ג סק"ד דמועיל הגעלה בכ"ח כיון שאין לו עיקר מה"ת עפ"י דברי הירושלמי, אבל כאן גם בכלי שטף הא בעי ליבון דאפייה צריך ליבון וכלים הצריכים ליבון לא מהני הגעלה. ולא דק בזה דהתוספות פ"ק דחולין (דף ח') ד"ה שליבנה באור כתבו בשם ר"ת דאם אינו סופו להשתמש רק ברותחין סגי בהגעלה דכל מה שסופו לפלוט ברותחין שוב פולט בהגעלה ראשונה, ומדחו דדילמא כיון שנשתמש בו ע"י האור אינו יוצא מידי דופיו לעולם בהגעלה ופולט תמיד מידי דהוה אכלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם יעו"ש וכיון שכאן מהני בכלי חרס הגעלה תו מועיל גם במה שצריך ליבון אם סופו להשתמש ברותחין ואימתי כתבו האחרונים גם בחלה להצריך ליבון, בסופו להשתמש ע"י האור דמה שסופו לצאת ע"י האור לא התחיל לצאת כלל ופשוט:

הלכה יב

שאינה מדמעת.

רבים חולקים ע"ז וכן פסק רמ"א. והנה בשאלות יעב"ץ ח"ב סימן צ"ט הביא עובדא שנתערבה החלה לעיסה והורה המורה מתחלה שיעשה עיסה אחרת כשיעור חלה ויצרפנה לזו המעורבת כו' ויפריש ממנה חלה אח"כ, אך כאשר זה הי' אי אפשר הורה כפסק השו"ע שישאל עלי', וע"ז צוח המחבר דעל מדומע איך שייך שיפריש מעיסה אחרת יעו"ש. ונראה ברור טעמו דחש לקושיית הט"ז מכמה משניות דנתערב תרומה טמאה ירקבו ועוד ולזה פירש דאין זה פתח גמור שלא ניחא לי' בהפרשת חלה זו דהא אם ישאל על הפרשתו הדרא לטבלה וצריך לחזור ולהפריש ואימור יחזור ויפריש הראשונה כיון דנתערבו ואינו ניכר לכן זה לא הוי פתח, לכן הורה שיאפה עוד עיסה ואחר זה ישאל על העיסה שהפריש ויפריש מעיסה אחרת וזה חרטה גמורה שאינו רוצה שיוקדש

לחלה עיסה זו רק עיסה אחרת ודוק. וזו היתה כוונתו של המורה הגאון בעל כנסת יחזקאל מהמבורג. אמנם לדעתי יתכן דבכל תרומה שנתערבה כשכבר אכלו מהשיריים הנתרם מהן תו לא מצי להישאל על נדרו היינו הפרשת תרומה דאישתכח דאכל טבל שבעון מיתה ובודאי משום הפסד ממון לא ניחא ליה לאכול איסור חמור כזה, ועל כרחין דיתערב קודם שיאכל מהשיריים זה לא שכיח והוי הך תערובות כנולד ואין פותחין בו, אבל בחלת חו"ל דאוכל ואח"כ מפריש א"כ גם כי אכל מהשיריים מצי להישאל ולחזור ולהפריש, דדבר זה דיתערב אף אחר שאכל השיריים מצוי ולכן פותחין בו. ונכון:

פרק ו

הלכה א

הלוקח מן הנחתום חייב בחלה.

פירוש אע"ג דהנחתום עשאן לחלקן לכמה בני אדם פחות מכשיעור בכ"ז הואיל דאין מחלקן בבצק רק לאחר אפייה חייבת בחלה יעוין לקמן הלכה י"ט בזה, ועמי הארץ לא נחשדו על החלה כמו דלא נחשדו על ת"ג ועיין תוי"ט פ"ד דחלה ומאי קמ"ל ר"ש דמתיר בחלה היינו דלא חייש שמא מפריש מן החדש על הישן דפת זה מחדש ופת זה מישן, דמחדש על הישן גם בחלה אינה תרומה יעוין לקמן פ"ז ה"ד כדי שלא יאמרו כו', וחשש זה פירש רבינו בפירוש המשנה בדמאי שם, וסברת ר"ש דלא שכיח שיקח הנחתום מתבואה ישינה לאפותה ורק במעשר דחשש זה דחדש וישן איכא גם בקונה תבואות או פירות מב"א הרבה תו גזור גם בנחתום אפילו בדפוס אחד שמא זו ישינה וזו חדשה, אבל חלה דליכא חש רק בנחתום לא חייש דנחתום כי אפי אפי לה תיכף שישיגה ופשוט:

הלכה ג

הלקט והשכחה וכו' וכן מע"ר שהקדימו בשבלים כו' ומעשר שני והקדש שנפדו כו' הכל חייבין בחלה.

ירושלמי חלה פ"א ה"ג בינתיים מהו. ופירושו זה האופן שלא נתבאר במשנה, שהמשנה חשבה דברים שפטורים ממעשר וחייבין בחלה וסיפא תני דברים שחייבין במעשר ופטורים מחלה ונשאר דבר דלא תני ולא ידענא במאי נכלל אי ברישא או בסיפא, וכיו"ב איתא בירושלמי בכ"מ ומהם בנזיר פרק כ"ג, וכאן נשתייר דתני רישא ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ואם לא נטלה תרומתו לא ידענא אם חייב בחלה והוא מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר והוא הדין חולין הטבולים לתרומה, וזה שאמר

איזה בינתיים העושה עיסה מן הטבל ובזה פליגי דר"ל סבר שחייבת בחלה ור' יוסי בשמו סבר דפטורה מן החלה, כנ"ל ברור בס"ד. ולבי אומר לי עוד שאולי צ"ל כאן הוי פליגי מ"ד חייב אפילו תרומה שבו חייבת פירוש שאף אם אין בצירוף חמש רבעין רק עם התרומה חייב בחלה משום שעדיין לא הורם התרומת מעשר והוא טבול לתרומ"ע לא הוי כתרומה שנדמעה, מ"ד פטור עושה אותן תרומע"ש על מקום אחר שהוא כולו טבול לתרומ"ע הקודם בחיובו לחלה, מ"ד פטור אפילו חולין שבו פטורים [בלשון בעיא] מה את עביד לה כגדיש שנדמע שהדמע אינו פטורה מן התרומה כן הכא התרומ"ע אינו פוטרה לחולין מן החלה [או] כעיסה שנדמע [דפטורה מהחלה] כן נראה ואף שגרסינן לה לעיל שייכא אהך דכאן ודוק:

הלכה יא

אם יש בה טעם דגן חייבת כו'.

ירושלמי פ"ג ה"ה מתניתא דלא כרשב"ג כו'. דמשנתינו סוברת אם יש בנותן טעם מהדגן חייבת בחלה ורשב"ג סובר דבעי שיהא שיעור חלה בהחטים כו' רב הונא אמר טעמה דגן אעפ"י שאין רובה דגן כו' מתני' פליגא על ר' הילא [דסובר דבעי שיהא רובה דגן וטעמה דגן דרוב העיסה תהא מדגן הא טעם דגן לבד אינו מחייב להעיסה בתורת חלה] הנוטל שאור מעיסת חטים כו' אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה, הרי דבטעם לחוד סגי, בגין ניתני דבתרה הטבל אוסר כ"ש מין במינו כו' בנו"ט. וברור דמשני דלהתחייב בחלה בעי שיהא רובה דגן אבל בטעם לחוד אינו מתחייב בחלה וסיפא מיירי שהשאור היה מעיסה שכבר הוטבלה לחלה והוי ככל טבל, ורק קמ"ל דבאורז הוי בשאינו מינו והוי בנו"ט, ולא דמי לנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עיסה שהורמה כו' דשם מין במינו ואוסר בכל שהוא וכמו דתני סיפא, ופשוט, וכפי הנראה מהשגות ראב"ד שפירש כן יעו"ש בדבריו ודוק:

הלכה יב

עיסה שנלושה ביין או שמן או דבש כו'.

הנה הזכיר רבינו אך הני תלתא יין ושמן ודבש, ושאר מי פירות לא הזכיר בהם הדין אם נילושה עיסה בשאר מי פירות דאינן מכשירין לטומאה רק הני שבע משקין שמנו חכמים. ודבר זה תלוי באשלי רברבי, דבמשנה חלה פ"ב תנן עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות, ובירושלמי שקיל וטרי אם הא דפליגי חכמים בטבול יום פ"ג אם מי פירות מחברין עיסה לטומאה דרע"ק משמיה דר' יהושע סבר דלא פסל טבו"י אלא מקום מגעו בלבד כן הכא לא מחברין לחלה, וכבר פלפלו בזה

הרא"ש עם הרשב"א בתשובותיהם, וכפי הנראה לא היה ספר אור זרוע לעיני הרא"ש דשם פלפל בזה עם גדולי דורו ופסק דפטורין מן החלה, והנה הא דלא הזכיר רבינו רק יין ושמן ודבש, משום דאיהו פוסק לקמן בהלכות טומאת אוכלין דשאר מי פירות אינן מחברין להכשר יעו"ש פ"ח הט"ז דלא פסל אלא מקום מגעו בלבד, וא"כ לריב"ל ולר' יונה דירושלמי אינם מחברין לחלה ג"כ, אמנם מה דלא זכר בהדיא לפטור בשאר מי פירות לבד הני שבעה משקין נתבונן קצת. והנה ראיתי באו"ז דלרשב"ל דלכו"ע אין מי פירות מחברין להכשיר א"כ משנתינו דלא כמאן אם נאמר דתליא חלה בהכשר יעו"ש דדחק הרבה דלרשב"ל הי' גירסא אחרת במשנתינו, ואדרבא לפי פירושו היה לו לומר דסבר כר' יוחנן דלא תליא חד בחבריה דכו"ע מודו דלחלה מחברין או דמוקי לה דמדרבנן חייבת בחלה ולזה כוון רבו ר' יחיאל דמוכרח ממשנתינו לרשב"ל יעו"ש שכתב דמאי קשיא ליה דיאמר הכי, ובמחכ"ת הלא קושייתו לרשב"ל היא דחקתו לפרש דמדבריהם כו"ע מודו דחייב בחלה:

אמנם הפירוש האמיתי הוא כך, דאם הוכשר קודם ואח"כ נילושה במי פירות דאינו צריך החיבור רק לטומאה אע"ג דמי פירות לאו בר קבולי טומאה נינהו לשיטת רבינו בפ"א יעו"ש [ודלא כראב"ד] ובכ"ז פליגי אם מחברין לטומאה, אבל אם לא הוכשרה ונילושה במי פירות ואחר זה תוכשר שצריך להתחבר לענין הכשר לזה אינו מתחבר כלל ע"י מי פירות לבד השבע משקין, ואולי טעמא משום דשאני טומאה מהכשר דלענין טומאה אינו צריך שיעור לקבל טומאה ואפילו פחות מכזית לכן החיבור רק להביא הטומאה מחדא על חבירו לכן סברי חכמים דמי פירות ג"כ מצרף, אבל לענין הכשר דצריך שיעור כמו דפירשו תוס' פרק כל שעה באורך בשם ר' פורת דמכל אוכל אשר יאכל כתיב א"כ כיון דצריך שיעור ובלא הצירוף אין כאן שיעור לקבל הכשר כלל לכן לזה אין מצרף. אולם זה לא נהירא לן, דהא רואים אנו בירושלמי דמדמה חיוב חלה לענין חיבור לטומאה וכמו שאינן מחברין לטומאה כן אינן מחברין לחלה, והא דאינו מחבר לחלה פירושו דנשאר כמו קמח, דאין מקום לאמר דהוי עריסה רק שאין כאן שיעור חמשה לוגין דלא מסתברא דלא יצרף דאפילו כלי מצרף ותנור מצרף ועל כרחין דהוי כמו קמח וא"כ הוי כמו שלא מתחיל החיבור כלל ודמי טפי להכשר ואיך יוקים ר"ל משנתינו, ויש לדחות זה וליישב אך לא נהירא:

ונראה טפי לפרש טעמו דרשב"ל דסבר דאף דאין דין הכשר ודין טומאה להני מי פירות דאינן משקין כלל בכ"ז מצרפין דיהי' חבור חד עיסה לענין טומאה לר"א איש ברתותא, משום דאשכחן דגלי קרא דיש יד לטומאה אע"ג דאיהו גופיה לא מתטמא כלל ה"נ מביא

טומאה ומחברו לטומאה, אבל כי נילושה במי פירות ואחרי זה להתכשר זה אין סברא לומר כלל, דכיון דאיהו לאו בר קבולי טומאה הוי איך יחבר האוכלין להיות חדא עיסא להכשר ויסבור כמאן דאמר בפרק העור והרוטב יש יד לטומאה ואין יד להכשר דהכשר לאו תחלת טומאה הוי ולפ"ז יש להאריך במשנתינו, דתליא רק אם מחבר לטומאה מקרי לחם ועיסה וחייבת בחלה כמים ושאר משקין המחברין לחלה ע"י לישה, אבל בזה דלענין הכשר לא מחבר דהמחבר צריך שיהא עליו דין הכשר זה לא דמי לענין חלה, והכי אמר אע"ג דר"ע אמר תמן כו' לטומאה כו' לחלה, הרי דרק חלה מדמה לטומאה דבחלה ג"כ מים ושאר משקין לאו בני זיקת תרומה המה ומצטרפת למיקרי עיסה ולענין טומאה דמיא ודוק היטב[1] :

הערה

ונראה דאיכא עוד ברייתא דפליגא על משנתינו וסברה דעיסה שנילושה במי פירות פטורה מן החלה, והוא בב"מ (דף פ"ט) דמיעט מדיש דבר שנגמר מלאכתו לחלה יצא הלש והמקטף והאופה כו', דתמהו בתוס' דכיון דלש אינו אוכל כ"ש במקטף ואטו איכא קיטוף בלא לישה, ולפ"ז א"ש דאיכא ואיכא דאם הוא לש עיסה במי פירות ומקטף בשמן ושאר מז' משקים החשובים להכשר ולחלה דנמצא דהקיטוף גורם להביא חיוב לידי חלה ובזה בלישה לא נגמרה מלאכתו לחלה ואם לש ודעתו לקטף אותה בשמן אז אוכל בשעת לישה דעדיין לא נגמרה מלאכתו לחלה דע"ז לא שייך פירכת הגמ' מידי מעשר

[1] ולפ"ז א"ש מה דפליגי בפרק בהמה המקשה בבן פקועה אם מונין בו ראשון ושני דרשב"ל אמר אין מונין דנעשה כאגוז המתקשקש בקליפתו כו' [שהבהמה שומר שלו, רש"י] וערש"י שם שפירש בנטמאה בהמה שחוטה מהו למנותה ראשון ובן ט' חי שבבטנה שני. ונראה מרש"י דאם הוי בן ט' מת או בן ח' ודאי דלכו"ע הוי כחד גופא וא"כ מאי פריך רשב"ל מהא דתנן הבשר מגע נבילה דברי ר"מ וחכ"א מגע טריפה שחוטה הא בבן ח' חי מיירי דאל"כ לר' מאיר טעון בן ט' שחיטה ובזה ודאי חד גופא הוי וכפרש"י, וכן הקשה הרש"א. ולפ"ז ניחא דרש"י סובר דבבן ח' או ט' מת כיון דאינו בר חיים הרי הבהמה להעובר כיד לאתויי ליה טומאה וכמו דאמרו בהמה נעשה יד לאבר ולכן מוקי לה רש"י בבן תשעה חי דיד לבעלי חיים לא אשכחן יעוין ירושלמי פרק אלו עוברין ובגהש"ס שם ומש"כ רבינו הלכות טומאת מת פ"א ה"ד ה', ולכן פריך רשב"ל ממשנתינו דאע"ג דתמן בט' מת או בבן ח' חי מיירי דלגבי הכשר סבר דאין יד להכשר וכדפרישית בפנים, ור"י משני ליה האמת וחד מתרי טעמי נקט, או משום דמפרשי לקמן דר"ש סבר דאין יד להכשר יעו"ש (דף קכ"ח), ולכן א"ש דהאבר כיון דאסור מדרבנן והכשר שחיטה הוי דרבנן לכן כיון שמדרבנן אסור באכילה הוי כשחיטה שאינה מותרת לאכילה ור"ש לטעמו דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה ולכן אינה מכשרת כמו שחיטה שאינה ראויה מן התורה, והכא י"ל דהקושיא גם מחכמים דאף דהמה סברי דמגע טריפה שחוטה ולענין קדשים אינו צריך הכשר דחיבת הקודש מכשירו, ז"א דחיבת הקודש לא למדנו רק מדכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא דמרבי עצים ולבונה (בדף ל"ו) יעו"ש והשליל כו' אינן מתפגלין כו' ואין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא כו' וכן פירשו בתוס' דמדין שריפה ג"כ מיעטו רחמנא א"כ לא קרינא ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל וה"ה לענין חיבת הקודש ליכא גביה, וא"כ חכמים דר"מ אם המה ר"ש כדמשמע מסוגיא (דף ע"ג) א"כ סברי אין יד להכשר לפי הגמרא דלקמן ולכן משני דשחיטה מכשרת לר"ש גופיה ודוק:

קא גרים דכיון דדעתו לקוטפה בשמן הוי בשעת לישה לא נגמרה מלאכתה לחלה. ולפ"ז למדנו חדש, דעיסות הנילושות במי בצים ונקטפין בשמן חייבות בחלה לכו"ע [ובפרק כ"ש (דף ל"ו) פליגי אם קיטוף במי פירות ממהרין את העיסה להחמיץ וזה נידון אחר] וכן הביא רבינו הברייתא בהלכות שכירות:

והנה באמת בחוץ לארץ ראוי לפסוק כמאן דפוטר, דקיי"ל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל, ומצאתי להאו"ז שם שהרגיש בזה. ואולי משום דחלה חיוב מיתה בארץ אין הלכה כמיקל בחו"ל וגבי כלאים אינו רק איסור לאו, ובמעשר בפרק כיצד מברכין (דף ל"ו) הלא אמרו דמעשר אילן בארץ גופא דרבנן יעו"ש, וזה דחוק דנכנס בהא דאמרו מה לי איסור לאו מ"ל איסור כרת, ובפרט דקו"ח מערלה דבחו"ל הוי ודאה הלכה למשה מסיני אמרו דהמיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל, חלה דלגמרי מדרבנן לא כש"כ, ועוד היה נ"ל דדוקא גבי פלוגתא דתנאים אמרו כן והכא הלא לר"י כו"ע מודו דעיסה הנילושה במי פירות חייבת בחלה רק לר' יהושע בן לוי הוי פלוגתא דתנאי, ובאמוראי לא אמרו הלכה כמותו בחו"ל, וגם זה דחוק. ע"כ נראה דמשום דעיסת חו"ל שנכנסה לארץ חייבת דבר תורה כמו דתנן בחלה וא"כ ראוי ספק זה להיות ספק דבר תורה, ואף דאם לאחר לישה יכנסו לארץ יפטרו כיון שכבר נפטרו מחלה הלא אמר בירושלמי תמן פ"ב דהכל מודים שהכל הולך אחר הקרימה בתנור בהכנסתן לארץ דכן כתיב בקרא והיה בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה באכלכם מלחם הארץ דלחם כתיב ואם הוי לחם בארץ ישראל חייב בחלה, וא"כ עיסה שנילושה במי פירות הלא אם יכנסו טרם שיקרמו בתנור לארץ ישראל יתחייבו בחלה לכן לא שייך בזה הלכה כמותו בחו"ל וצ"ע עוד:

והנה הש"ך כתב דלאחר שנילושה במי פירות אסור לערב בה שאר משקין, וטעמו משום דמטמא את החולין הטבולין לחלה דאנו טמאי מתים וכיון דמכשירין הרי נטמא. ולא ידענא אם שייך חומרא זו בחלת חו"ל כיון דבנדה (דף ז') אמרו דאסור לטמא חולין הטבולין לחלה משום דפתיכא בה תרומה יעו"ש, והכא כיון דאוכל ואח"כ מפריש הלא אין זה רק חיוב אקרקפתא דגברא ולא פתיכא בה תרומה ומותר לטמא חולין הטבולין לחלה דילה, ואולי שם הוא כמו שפירשו קצת מהקדמונים דמשום ברירה בדבריהם אתינן לה דהוברר דהיא תרומה למפרע ומקרי פתיכא בה תרומה ודוק. אולם בל"ז לא ידענא אם בחלת חו"ל דהקילו בה טובא אם חומרא זו נוהגת בה. שוב ראיתי בביאורי הגר"א סימן של"א אות נ"א בשם ספר התרומה שנסתפק בזה עי"ש:

והנה בהלכות טומאת אוכלין פט"ז פסק רבינו דמי פירות שנתערבו במים אף מים כל שהוא ה"ז מוכשר ומתטמא טו"א דנעשה הכל כמשקה, וזה כר"מ בתוספתא הביאה

הר"ש סוף פ"ק דמכשירין, וטעמא דמשנת ר' אליעזר ב"י דקב ונקי אתיא כוותיה דאמר ציר טהור שנפל לתוכן מים כ"ש טמא דטעמו בפשיטות דמים כ"ש עושה מי פירות וציר למשקה וכדאמר בירושלמי פי"א דתרומות דציר ומי פירות דין אחד יש להם יעו"ש ולכן הלכה כר"מ, ומה דאמר בגמ' הטעם משום דע"ה נחשדו כו' זה לר' נתן דאמר דנחלקו ר"א ור"י במי פירות שנפל לתוכן מים [כן הגירסא בתוספתא ודלא כמו דאיתא בירושלמי משקה] ור"י סבר דאינן חשובין כמשקה וא"כ ציר ג"כ אינו משקה במים כל שהוא דאין לאוקמי ראב"י כר' אליעזר לכך מוקי בציר ע"ה שהשיקו כו' ומטעם דנחשדו ע"ה כו' ועיין היטב בירושלמי ותבין, ומה דהביא רבינו דינא דהלוקח ציר מע"ה משיקו במים וטהור כו' ואם היה רובו מלח של דגים אינה מקבלת טומאה, נפ"מ שלהוציא ליחות הדגים מוציאין במה שכובשין אותן במים והמים מוציאין את הציר וזה נעשה ציר תערובות המים עם הליחות, אבל כשנתהווה ציר אז מעט מים שנפל אחרי שנתהווה ציר עושין אותן משקין, ולפ"ז במי פירות אם נשפך מעט מים על פירות כדרך שעושין על אגסים אינו נעשה הכל כמים במיעוט מים רק הלך אחר הרוב ודוק, ובהלכות חמץ ומצה פ"ה כתב רבינו לענין מי פירות והוא שלא יתערב בהן שום מים בעולם ואם נתערב בהן מים כ"ש הרי אלו מחמיצין, אפשר דיצא לו כן מהא דחשיבי משקה ומתטמאין בתערובות מים כ"ש לדידיה, ולפ"ז יצא קולא בנתן מים על הפירות להוציא יינן אפשר דאינן מחמיצין אם הרוב מי פירות וצ"ע היטב בכ"ז, ויעוין פירוש המשנה לרבינו במכשירין, ולפ"ז גבי חלה אם נתערב מעט מים במי פירות והעיסה נילושה בהן חייבת בחלה ואם נתן מים על הפירות להוציאן את יינן אז ברובא תליא כדפרישית, ועיין ביו"ד סימן ע' בש"ך לענין מעט מים פחות מרוב מבטלין כח הציר וזה נידון אחר. ובתוס' חולין (דף פ"ז ע"ב) משמע דיין או דם שנפלו תוך מי פירות מכשירין דהלך אחרי המראה יעו"ש ודוק בכ"ז:

הלכה יז

היו הככרות נושכות זו בזו ונתקבץ מן הכל שיעור חלה כו'.

ירושלמי פ"ב ה"ב ר' אימי בשם ר' יוחנן והן שנשכו, ונראה לי שיטת הירושלמי דזה קאי על התנא קמא דאמר דנגעו פטורים עד שישוכו, משמע הלשון דאפילו אם ישוכו לאחר זמן מהעשיה ג"כ חייבים בחלה דהנשיכה בעיסות מועיל אף לאחר הגלגול הרבה. ובאמת סבר ר' יוחנן דבעי שהנשיכה תהיה בגמר העשיה היינו בשעת הגלגול שאז נגמרה מלאכתו לחיוב חלה, ולכן מגיה הלשון שלא תימא במשנתינו עד שישוכו לאחר זמן רק שנשכו היינו בעת הנשיכה היה העשיה שנגמר הגלגול וכיו"ב איתא במקומות

בבבלי [יקלקלו קלקלו] ועיין ב"מ (דף פ"ח) משיפקסו עד שיפקסו כו' ובתוס' שבת (דף ל"ו) ד"ה וב"ה כו' עד שיגרוף יעו"ש, ובזה א"ש תמיהת תוס' בפרק אלו עוברין על ר' אליעזר דבצירוף סל סבר דבעי נשיכה א"כ מאי אף הרודה, ולפ"ז מיושב דאם הנשיכה גם בסל ג"כ מועיל כמו נשיכה בעת גמר עשיה בעת הגלגול וכן אמר לקמן לר"א דנשכו כו', וראיתי בספר אור זרוע מביא דברדייה מן התנור תיכף נותן להסל אבל לאח"ז לא וקרוב למה שפרשתי בת"ק, ועיין בביאורי הגר"א סימן שכ"ה מש"כ שם ובדברי הר"ש בפה"מ ואכמ"ל:

פרק ז

הלכה ה

עיסה שהיא פחותה כו' אינן מצטרפות כו'.

ירושלמי פ"ד ה"ב, קב חטים וקב שעורים וקב כוסמין באמצע, ועיין פירוש הרא"פ לפי גירסא שלנו, והך ירושלמי שייך למלתא דפליגי אביי ורבא במנחות פרק הקומץ רבה (דף כ"ד) גבי קמץ מן האבוד יעו"ש, וכזה במנחות (דף פ') גבי חילופי תודה דלאביי יכול להפריש גם מן החטים על השעורים המצטרפים ע"י הכוסמים ויעוין ירושלמי פאה פ"ב ה"ג מפריש מן הראשים על האמצעים כו' יעו"ש:

הלכה יא

הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה כו'.

ירושלמי פ"ג ה"ה, תני ואם לאו מביא ד' רובעין ומשיך, פירוש דנושך את הד' רובעין להשאור שלא הורמה חלתה ובצירוף איכא שיעור חלה ומפריש מהארבע רובעין לפי חשבון. ר' יונה בשם ר"ז זאת אומרת רובע שאור שנטבל במקומו טובל ד' רובעים במקום אחר, פירוש שזה שהשיעור להתחייב בחלה הוי חמש רבעין והוי אמינא דאם רובע אחד הוא מעיסה שכבר טבולה לחלה תו איננה יכולה להצטרף לארבע רבעין שלא נטבלו כדי לחייבן בחלה שכיון שהרובע כבר נטבל הלא הצירוף אינו פועל בה ותו לא חל עליה חיוב על חיוב והויא כמאן דקיימא לחודה ותו ליכא שיעור להתחייב בחלה בהנשאר, וכזה פי' גבי שבע לה טומאה שאינו מועיל צירוף יעויין תוס' שבת (דף צ"א) ד"ה פחות, לזה שמעינן מהכא דלא כן דאע"ג דהרובע שאור כבר נטבל מצטרף לטבול הד' רבעים לחיוב חלה ופשוט, ויעוין תוס' זבחים (דף ע"ז) וי"ל דאין מצטרף הך פורתא עם האחר שכבר נתקדש יעו"ש היטב:

ונבאר בזה כל הסוגיא האמורה שם בהלכה, הדא אמרה שהנשוך תורה, פירוש

דמפריש מהד' רבעין על השאור שכבר נטבל מן התורה אלמא דהנשיכה מצטרף מן התורה דאל"ה הוי כמפריש מן הפטור על החיוב כו' אלא נפרש מילהון דרבנן מן מיליהון דתמן תנינן גבי טבול יום [שפוסל תרומה] דב"ה אומרים אינו חיבור ע"י נשיכה ומסיים שם ומודים בשאר כל הטומאות בין קלות ובין חמורות דהוי חיבור וקאי גם על רישא דחלות שנשכו וכפסק רבינו, וע"ז פליגי ר"ל ור"י דר"ל סבר דמה"ת אינו חיבור ולכן מה דבשאר הטומאות הוי חיבור הוא חומרא דרבנן לכן שמע מינה שאין חייבים עליו אם נגע טמא גמור בחלה אחת על החלה הנשוכה שאם יאכל ממנה טהור אינו חייב דמה"ת אינה טמאה ואין זה תרומה טמאה וצ"ל "שאין חייבים עליו משום טהור שאכל טמא" כצ"ל, [ובפרט דלא משכחת רק בטמא שרץ שהוא ראשון שנגע בחלה והוי שני, והנשוכה כיון דאינו חיבור מן התורה הוי שלישי וכתב רבינו פ"י משאה"ט דהוי דדבריהם ואינו חייב עליו וברור] ור' יוחנן סבר דכל הנך הוין חבור רק רבנן הקילו בטבול יום דקלישא טומאתיה ורחמנא קרייא טהור לחולין [ופוק חזי דשלישי עושה רביעי בקודש ואילו אוכל שנגע בטבו"י אינו פוסל קודש ויעויין פרק כשם ואכמ"ל] הוי דר' יוחנן סבר דהנשוך חיבור תורה ורשב"ל סבר אינו חיבור תורה, ובעי ר' זירא דלא דמיא דמה דפליגי בטבול יום היינו שדעתו להפריש ונשכו זה בזה בלא דעת האדם, אבל כאן שמשיך הארבע רובעין בכוונה כו"ע סברי שהנשוך תורה, [ולא צריך לאוקמי דהשאור באה מעיסה שנטבלה ע"י צירוף נשיכה דהוי ג"כ טבולה מדבריהם ולכן מפריש ע"י נשיכה וכדמשני רב הושעיא] ואמר אם נימא שאפילו כשהשיכו בידים פליגי בטבו"י אם הוי חבור רשב"ל כדעתיה דטבל בטל ברוב מן התורה ומה שמפריש הוי כמו שמעלה מדומע במאה ואחד שאינו אוסר תערובתו רק לפי חשבון, וא"כ הך שאור כבר נתבטל בעיסה דהוי מין במינו ואינו חייב רק מדבריהם לכן מועיל להפריש מהארבע רובעין שנתחייבו ע"י נשיכה דהוי כמפריש מדבריהם על של דבריהם ויעויין מנחות (דף ל"א) ודוק. והא דפריך מזיתי מסק שעדיין לא נגמרה מלאכתן והוי רק טבל דדבריהם וכן מוכח בשילהי מעשרות ועיין ירושלמי שם וכהפני משה, ודלא כהמפרש דתרומות זתים הוי דדבריהם וז"א ודוק:

עוד שם בסוגיא מתיב ר' יוחנן לרשב"ל והתנינן נוטל אדם כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה כו' להיות מפריש עליה והולך, פירוש לקמן במשנה תנן דבדבר שאינו נוטל מן המוקף מניח חלה שתהא היא על עיסות שיגלגל לשם חלה, והלא אם הולך ומפריש ואחר זה כשכבר תהא רוב מהך עיסה קדוש בשם חלה תו מיעוט הטבל הנשאר בעיסה נבטלת תוך רוב העיסה שקדוש לחלה, ותו הוי מיעוט הטבל בהך עיסה בטילה

ומותרת באכילה לכהן כמו רוב העיסה שהיא חלה, ואחרי זה כי מפריש על עיסות טבל אחרות הוי כמפריש מן הפטור על החיוב שהמיעוט פקע שם טבל מינה, א"ל ברושם שניכר מה שלא הפריש עדיין מהעיסה כו'. לקט דלעת מ"ד ע"כ תרומה טבל בטל ברוב וא"כ אם לא ירשום הרי המיעוט דלעת יתבטל בתוך הדלעת שנתקדש בשם תרומה ותו כי יפריש ממנו על אחרים הוי כמפריש מפטור על החיוב לכן צריך לרשום שיהא ניכר מה שלא הופרש עדיין ולא יתבטל כו', מ"ד מעלה הראשונה ע"פ הבור ואינו מעלה החמש חביות משום שעד שלא יפריש החמישית תתבטל בהנך ארבעה שנתקדשו בשם תרומה והוי כמפריש מפטור על החיוב הטבל שבבור, כן נ"ל לפרש שטחיות הסוגיא ודוק היטב:

הלכה יג

ספק אם הורמה חלה מהן או לא הורמה כו'.

פירוש כגון תרומת מעשר של דמאי שאפאה הכהן ונטמאה דחייבת בחלה והחלה הוי חלת דמאי דאימור עישר הע"ה שלקחה מאתו והוי תרומת מעשר ואימור לא עישר והוי טבל וחייב להפריש ממנה חלה והוי חלת דמאי ואף שנטמאה ואסורה באכילה לכהן כל העיסה דהוי תרומע"ש שנטמא אבל להסיק בה תבשילו מותר כמבואר פי"ב מהלכות תרומות הי"ב וצריך להפריש חלה עליה דאימור לא עישר הע"ה תבואתו והוי טבל לחלה ואין מדליקין בטבל טמא כמפורש פ"ו ממעשר ה"ב לכן ניטלת מן טהור על הטמא בכה"ג בחלת דמאי אבל עמי הארץ לא נחשדו על החלה והוה"ד לכל חלת ספק ניטל מהטהור על הטמא, וזה מפורש בלשון רבינו ספק כו' שחלת דמאי כו' דמדמאי נלמד על כל ספק, ולדעת רמב"ן דתרומ"ע של דמאי מאכילין לעניים ודאי צריך להפריש מהן חלה וניטלת מהטהור על הטמא, וזה ברור. ואולי צ"ל כאן בירושלמי כמה דתימר מדמאי על דמאי תרומה ויחזור ויתרום ואמר כה כן, פירוש דכמו דבדמאי על דמאי חיישינן שמא אותו דמאי שהפריש ממנו הי' כבר מעושר והוי כמפריש מן הפטור על החיוב אמור כן כאן דמפריש חלת דמאי מן הטהור על הטמא ומשמע אפילו זבין מתרי גברי, ואימור הכא נמי שמא התרומע"ש של דמאי שאפאה והפריש ממנה חלה על שאר עיסות של תרומת מעשר של דמאי המחוייבין בחלה היא תרומע"ש גמורה ופטורה מן החלה והוי כמפריש מן הפטור על החיוב, ומשני כאן ברוצה לאכלה שם בדמאי אבל כאן שניטלת מן הטהור על הטמא ותרומת מעשר טמאה אינה ראויה רק לשריפה לכן ניטלת גם מן התרומת מעשר של דמאי ולא חיישינן לשמא הך פטור והך חיוב וכמו דהקילו כמה קולות בשמן שריפה כן הקילו בהדלקת ספק טבל טמא שטבולה לחלה

ודוק. ולפי שהגהתי יש לפרש גם על תרומה של דמאי שניטלת מן הטהור על הטמא וכפי מה שפירשתי ואכמ"ל:

פרק ח

הלכה ו

או המפקיר אותה קודם שנתגלגלה כו' או זכה בה.

השוה רבינו דין ההפקר להקדש, ובתרומה אשכחן דאע"ג דאם הקדיש בעודה בשיבלין קודם מירוח ופדאה ומירחה דחייבת בתרומה, בכ"ז בהפקר אם הפקירה קודם מירוח וזכה בה פטורה מתרומה כמו שהאריך הטורי אבן ברה"ש (דף ט"ו) בזה וקדמוהו בזה תוס' ב"מ (דף כ"א) ד"ה ופטורות ממעשר ועיין לעיל פ"ב מתרומות הי"ב אבל אם הפקיר שבלין וזכה כו', א"כ גבי חלה דמנתינת המים בקמח הוי כמו שבלין דמצי להפריש וכמו שפירש בחידושי רמב"ן לקדושין (דף מ"ו) והגלגול הוי כמירוח יתכן להיות דאם הי' הפקר בעת נתינת המים וקודם גלגול זכה בה דתהא פטורה אף שבהקדש חייבת, ונראה דסברת רבינו דלא דמי חלה לתרומה דאשכחן דפירות חו"ל שנכנסו לארץ אף דבתרומה פטורין מה"ת ואינן חייבין רק מדבריהם כמו שפסק רבינו לעיל פ"א מתרומות הכ"ב מכל מקום בחלה חייבת מן התורה אף שנתערבה במים בחו"ל כיון שלא נתגלגלה רק משנכנסה לארץ חייבת וכמו דחו"ל אינו פוטר בה מן התורה כן הוה"ד להפקר שאף שהיתה הפקר קודם הגלגול כיון שזכה ונתגלגלה אצלו חייבת בחלה ולכן חשב במשנתינו הפקר והקדש שנפדו כחדא ודוק:

הלכה ח

וכן נכרי שנתן לישראל כו' עד שלא גלגלה חייבת.

ירושלמי פ"ב ה"א אין אתה מודה לי בשעה שנכנסו לארץ ומצא קמחים וסלתות [ובציקות] שהן חייבין בחלה כו' כצ"ל וכן גירסת הר"ש משאנץ. ע"ד דרע"ק היא ספינה היא עיסת נכרי היא הכנסתן לארץ שהכל הולך אחרי קרימה בתנור, מודים חכמים לרע"ק בהכנסן לארץ שהכל הולך אחרי קרימה בתנור, פירוש דאע"ג דפליגי חכמים ורע"ק דהם סוברים בעיסת נכרי שנתגייר שתלוי אם נתגייר קודם הגלגול חייב ולאחר הגלגול אעפ"י שהוא קודם שנקרם בתנור פטור, אבל כשנכנסו ישראל לארץ מודים שמה שהוקרם פניה לאחר שנכנסו ישראל לארץ ישראל חייב בחלה מן מה דרע"ק מותיב מינה וחשיב בצק ור"א שתיק ליה ומקבל מיניה וטעמו דמלחם הארץ קרינא ביה כל שבשעה שהוא לחם נכנסו בארץ ונמצא דפליגי אם תלוי בקרימת פנים או רק בגלגול

בעיסת נכרי ונתגייר ובספינה ובפירות שנכנסו לארץ ובהקדש מודה רע"ק לחכמים שגלגולה פטורה שאין זה עריסותיכם אף שנפדית קודם קרימה בתנור וכדאמר לקמן פ"ג ה"ד, ובהכנסן לארץ מודים חכמים לרע"ק שתלוי בקרימה בתנור ודוק:

הלכה יא

לא יעשה אדם עיסתו בטומאה כו' הי' בינו ובין המים כו' יעשנה בטומאה כו'.

פסק כרע"ק דאמר כן בפ"ב משנה ג' ולא כת"ק דאמר יעשנה קבין. ובירושלמי מייתי ר' אחא דהורה בעיסה גדולה ללוש בטומאה ופריך אטו כר"ע הורה ומשני דעיסה גדולה היתה וטורח להיעשות קבין קבין ולכך אף ת"ק מודה דיעשנה בטומאה והרמב"ן פסק כת"ק דאין הלכה כר"ע מחביריו. ונראה משום דחזינן בריש בכורות דאמר דכלו חיותא דרב מרי בר רחל משום דהוה מקנה לאודנייהו לעו"ג ופריך והא א"ר יהודה מותר לאדם להטיל מום קודם שיצא לאויר העולם ומשני התם מקדושת מזבח מפקע ולא מקדושת כהן הכא קא מפקע לגמרי יעו"ש. וחזינן (בדף ל"ג) לענין בכור שאחזו דם דמדמה הגמ' מטיל מום בבכור למטמא תרומה באזלי לאיבוד יעו"ש, א"כ כמו דעדיף להטיל מום ולהיות קדשים במום מלהפקיע קדושתו ע"י מכירה לנכרי, כן עדיף לעשות בטומאה ושלא להפקיע מקדושת כהן מלעשותה קבין ותהי' פטורה מקדושת חלה לגמרי ומוכרח דהלכה כרע"ק. אמנם בפרק כיצד מערימין מפרש דבזמן הזה מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם דלא ליתו לידי תקלה ובזה עדיף מלהקנותה לעו"ג דכבר אמרו בעו"ג (דף י"ג) דמטיל מום בבכור בזמן הזה כיון דלאו לגופיה חזי ולא לדמי לא אסור מטיל מום מן התורה ולכן עדיף טפי להטיל מום קודם שיצא לאויר העולם מלהפקיע קדושת בכור לגמרי כיון דכל איסור דהטלת מום בקדשים הוי דרבנן בזה"ז לא כן במשנתינו דמטמא תרומה עובר על משמרת תרומתי מה"ת עדיף טפי לעשותה קבין. אולם רבינו לטעמו אזיל דסובר דמטיל מום בבכור בזה"ז עובר בל"ת אם כי אינו לוקה ולדידיה דמיא שפיר [יעוין פ"א מאיסורי מזבח] אבל למאן דסובר דמה"ת מותר להטיל מום ליכא ראיה כלל, דאין לומר דא"כ חלה בזמן בית שני דליכא ביאת כולכם הוי דרבנן, ז"א כיון דכל החיוב הוי דרבנן תו גם הפקעתו לעשותה קבין הלא אינו מפקיע רק מחיוב חלה דדברי סופרים, אבל תמן הלא קדושת בכור דבר תורה ומטיל מום בו הוי דרבנן לכן עדיף טפי שיהיו קדשים במום מלהפקיע קדושתו לגמרי ודוק:

אמנם הרשב"א כתב דבזה"ז דטהרה ליכא מוטב טפי לעשותה בטומאה שלא לישתכח תורת חלה יעו"ש שהוכיח כן מהך דפרק אלו עוברין דרב יוסף נשי דידן כו' קפיזא כו' חומרא כו' דקא מפקע מחלה, והנה מתמן אין ראיה, דחלת חו"ל דנאכלת לטמאים עדיף

טפי לעשות בטומאה אמנם בארץ ישראל מנא לן, ומסתברא כהרשב"א. ובזה נראה לפרש טעם רבי ור"י בר"י פ"ג דמעשרות בירושלמי שהיו מעבירין פירותיהן אחורי הגגין לפוטרן ממעשרות שלא היה להם אפר פרה ולא היו רוצים לטמא התרומ"ע ופטרו דרך אחורי הגגות, ור"ע דמייתי תמן אזיל לטעמו דסבר דיעשה בטומאה ואל יעשה קבין ודוק היטב:

פרק ט

הלכה ד

הי' אחד השוחט [הוא] את כולם כו' אחת מהן בלבד.

הנה אם נתערב עם מאה ומכרו כולן לאחד ושחט חייבין כולן במתנות לבד אחד מהן, וטעמו דלא שייך כאן לאמר אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתועי דינא בהדיה משום דהוי קודם החיוב שהחיוב אינו רק בשעת שחיטה, והוי כמו כהן שמת תוך ל' יום והניח בן חלל דחייב הבן לפדות עצמו כמו שפסק רבינו פי"א הי"ב יעו"ש. ולא זכה הראשון שמכר אליו במידי ובפרק ו' מהלכות מעשר הכ"א דפטור היורש משום שכמי שהורמו דמיין דוקא, ולכן תני במשנה בזמן שמאה שוחטין את כולם דרק בשעת שחיטה תלוי. וא"ש דלא תני במשנתינו מעשר אע"ג דנראה דבזמן התנאים היה נוהג מעשר בהמה כמוש"כ תוס' שם, משום דנחית להשמיענו במכרו לאחד ומעשר אינו נמכר לא חי בין תם בין בע"מ ופשוט. ועיין ירושלמי דמאי פ"ג ה"ד נתנום לאדם אחד כבר נראה להיות ודאי, ומהירושלמי הזה מוכח דאם אחד מכר למאה צריכים ליתן לכהן, וז"א דדוקא תמן דכבר נתחייב אבל כאן החיוב בעת השחיטה דוקא ודוק. ועיין יבמות (דף ל"ז):

הלכה יד

עבר ואכלן או כו' מכרן אינו חייב לשלם וכו' והקונה אותם וכו' ה"ז מותר לאכלן מפני שמתנות כהונה נגזלות.

הנה פירש רבינו כאן דשניהם פטורים המוכר והלוקח וחזר בו ממה שכתב בפירוש המשנה שהכהן מוציא הדמים מהטבח היינו הגזלן והלוקח פטור מלשלם אם אכלו וז"ל, ולפי דעתי זהו לענין הדין ממי מוציא הדמים אבל אכילת המתנות בעצמן מכל מקום הוא גזל ואיני רואה שום צד היתר לכתחילה, וכאן פסיקא ליה דמותר לאוכלן, ובהא דכתב דהמוכר אינו צריך לשלם גם בזה פליגי רבנן בתוס' וסברי דכל היכי דמשתרשי ליה מחוייב לשלם רק באוכל שהי' יכול להתענות עיי"ש. אך בזה כבר פירש רבינו נסים טעמו של רבינו דדוקא באנסוהו מבית המלך שהוא לא כוון להפקיע מצותו בזה

חייב לשלם כל היכי דמשתרשי ליה לא כן באוכל ומוכר שמתכוין להפקיע מצותו ועיין מש"כ בד"א שם. אך מה שהלוקח מותר באכילה תמוה לכאורה, דבאמת לגזלן דעלמא לא דמי שאם גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו דרצה מזה גובה רצה מזה גובה דכאן פטור הלוקח משום שהוי ממון שאין לו תובעין ולא גרע מאם אכלן המוכר דפטור, אבל כל היכי דאיתנהו בעינא איך רשאי הלוקח לאוכלן הלא מחוייב ליתנן לכהן, ולזה כוון רבינו בפירוש המשנה ועיין בפרק הגוזל ומאכיל אימא אף הדין עם הטבח מה"ד אין מתנות כהונה נגזלות קמ"ל מוכח דעם הלוקח ודאי הדין היינו דמחוייב ליתנם לכהן אולם רבינו דייק שמעתתא, דשמועה דאמר דפליגי בדרב חסדא ולכן סבר רב דהדין עם הטבח צ"ע, דאם מיירי כשהמתנות בעין הלא אטו בזה פליגי רב חסדא ורמי ב"ח, אטו כשהגזילה בעין טרם יאוש יסבור חד דלא מהדרינן הלא כולא פירקא דריש הגוזל ומאכיל מוכח דבגזילה קיימת ליכא מאן דפליג דחייב למיהדר כל היכי דלא קנאה ביאוש ושינוי רשות והבנים חייבים לשלם. וכן צ"ע הך דהגוזל ומאכיל דפליגי בהך דגנב ומכר והוכר הגנב ג"כ היכי דאיתא בעינא ואיך אמר דפליגי ר"י וריו"ח בדרב חסדא, וכבר נתעוררו רבנן בתוס' חולין, והעיקר כפי מה שפירש הרב במחנ"א, דכיון דיהיב דמי אפילו כי איתא לגזילה בעינא הוי כאילו אכלה ואי לא ס"ל כרב חסדא דזה השני חשיב גזלן כאילו הוא גזלה מבית הבעלים ממש אלא דאם אכלה השני קודם יאוש פטור דמצי אמר לבעלים לאו בעל דברים דידי את להוציא ממנו ממון אף דהשני הזיק אותם ואכל ונהנה מאתן בכ"ז פטור דמצי אמר החפץ הזה כבר יצא מרשותך ואיך תוציא ממנו ממון עבורו, אילו היה מונח עדיין היה שלך שלא קנהו אחר אבל להוציא ממון לא מצית, א"כ הכא דנתן השני דמים עבורו ובדרך מכירה בא לידו ניהו דצריך להחזיר הגזילה מ"מ אין לזה להפסיד ממון עבורו והנגזל צריך לשלם לשני הדמים שנתן עבורו והדמים ילך ויתבע מיד הגזלן, אבל לרב חסדא צריך לשלם השני הדמים כי אכלן דהוי כאוכל מבית הבעלים, לכן מה איכפת לבעלים במה שנתן מעות עבור הגזילה הלא אם הפסדתם לגמרי ג"כ היית צריך לשלם וא"כ הפסדת החפץ שלי שנתת דמים עבורו וההיזק שלך לך ותבע מיד המוכר. זה קוטב פירוש הנכון בתוספות משלי, וא"כ חזינן בכולי שמועה דאם נתן הדמים אין לו להפסידן דהוי כאילו אכלן, וכאן במתנות כהונה דאמרת דנגזלות אעפ"י שהגזלן אינו מחוייב לשלם ממון לגבי לוקח שנתן ממון מצד דאיתנהו בעינא אינו מחוייב למיהדר בלא דמיהן שנתן עבורן להמוכר רק מתורת דאיהו הוי גזלן ומחוייב לשלם וא"כ זה לא שייך בממון שאין לו תובעין דגזלן פטור דהא איהו נתן דמים ואין לו להפסיד דמים עבור המתנות מצד דאיתנהו בעינא, נמצא דמצד הגזילה

אין עליו חיוב שהוא ממון שאין לו תובעין, ומצד דאיתנהו בעינא הלא אין לו להפסיד הדמים שנתן עבורן וא"כ לא נוכל לחייבו כלל וכמו שפרשנו לרמב"ח, והא דאמר בהגוזל ומאכיל אימא אף הדין עם הטבח היינו אם ליתא דר"ח במזיק מתנות כהונה ואין זה מעיקר הסוגיא שם רק אגב גררא ולא דייקי כולי האי דבאמת אין ללוקח לשלם, והא דאמר הדין אף עם הטבח היינו למיפטר שניהם דהטבח פטור והלוקח פטור ואם נימא דלא כר"ח במזיק מת"כ א"ש לישנא טפי, וזה ברור בטעם רבינו ז"ל, ודברי הישׁ"ש אינם מוכרחים עיי"ש:

הלכה יט

אין מולגין כו' אלא יתנו לו בעורן ובצמרן.

הנה לגירסת רש"י מקום שנהגו למלוג בעגלים לא יפשיט את הזרוע דמה"ת ניתן הזרוע בלא העור לכהן והעור מפשיט הבעלים רק במקום שנהגו בעגלים למלוג ולאכול בעורו אהני מנהגא ליתן גם העור לכהן עיין במאור בזה. ונראה סעד לזה מהא דאמר רב חוטין שבלחי אסורים וכל כהן שא"י ליטלן אין נותנין לו מתנה כו' ולמה לא אמר זה בחוטין שביד ע"כ משום דהזרוע מפשיט הבעלים ויכול הוא ליטול החוטים משא"כ בלחי שצריך ליתן עם העור ואינו רשאי להפשיט ודוק:

הלכה כ

אבל חללה אינה אוכלת כו'.

פירוש שנתחללה ע"י ביאת איסור וכדאמרו בפרק הערל (דף ע"ד) חללה לאו זרעא דאהרן הוא, ואע"ג דלענין תשלומי חומש לא משלמא דלאו זרה מעיקרא כדאמרו כריתות (דף ז') אבל כהנת לא הויא וכאן כתוב משפט הכהנים, ופשוט:

ואם רצה הכהן למכור כו'.

נ"ב תוספתא:

פרק י

הלכה א

ואינה נוהגת אלא בארץ כו'.

לעיל במתנות כהונה פסק דנוהגים בכל מקום יעו"ש, וכן אזלא סתמא דגמרא דכולהו אמוראי טובא דבבבל יהבי מתנתא וקנסי אטמא וגלימא ומשמתי לטבחי דלא יהבי, ועיין רבינו נסים. והנראה דסבר בטעמא דמנהגא דנהוג כר"א ולא מטעמו דאיהו יליף נתינה נתינה ואנן נתינה נתינה לא ילפי רק ראשית ראשית מחלה גמרי (נ"ב. וכמו

דאמר בגמ' דסד"א דילפין ראשית חלה מרה"ג כו' ועיי' מנחות דף ס"ז יעו"ש) וטעמא דראשית מיותר דכתיב ראשית דגנך כו' וראשית גז צאנך כו' לא נכתוב רק חד ראשית, וע"כ דראשית מראשית עריסותיכם יליף, ועיין בתוס' ריש ראשית הגז בד"ה ורבנן לא ליכתוב לא ו' ולא ראשית וא"ת לרבנן נמי תקשה לא לכתוב צאנך ולא ראשית כו' וי"ל דלדבריו דר' אלעאי אמרי ולדידן א"ש דראשית ראשית מחלה ילפינן, ואין להקשות נילף ראשית ראשית מתרומה דא"כ לא ניכתוב ראשית כלל ואיתקוש תרומה ורה"ג בחד קרא ול"ל למיכתב ראשית ולהפסיק הענין וע"כ דראשית מחלה ילפינן. ובזה א"ש כולי הלכתא, דלכן צאנו לגזוז חייב אע"ג דגדל בפטור ובתרומה בכה"ג פטור לחכמים, היינו משום דמחלה ילפינן ובחלה הא אמרינן דפירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה מן התורה, עיין לעיל פ"א מתרומות הכ"ב אע"ג דהמה גדלי בפטור ובתרומע"ש לא הוי רק מדבריהם יעו"ש. וכן לענין להפריש ממין על שאינו מינו או מן החדש על הישן אם מצטרפות בגז צאן דהצירוף מחמש צאן והוי בכללם גז צאנך דמיא לבולל ולעושה עיסה אחת מחמש מינים דחייבת בחלה וז"פ, (נ"ב. ולכן באומר כל גיזותי' ראשית דבריו קיימין משום דמראשית לא שייך למילף דהא גבי בכורים דכתיב ראשית עושה את פירותיו כול' בכורים כדתנן שם ויעוי' טעמו בירושלמי ודו"ק.) ולכן מתנות נוהגים בחו"ל דבהו לא כתיב גז"ש ונתינה נתינה לא ילפינן ואיתנהו לכל הני כללי דרבא לענין שותפות, וא"כ צאנך לשון יחיד מורה למעט שותפות דאם למעט שותפות עו"ג הלא ידענא בגז"ש דראשית ראשית מחלה וע"כ דלמעט שותפות ישראל אתי ובחלה חייבת עיסת השותפות דכתיב עריסותיכם, וכמו דאיתמעיט עיסת שותפות עו"ג בחלה דוקא כי אין בחלק ישראל שיעור להתחייב בחלה כמבואר פ"ו ה"ט כן כי איתמעיט בראשית הגז שותפות דישראל דוקא כי אין שיעור חיוב לכל אחד, וזה שכתב רבינו הי"ד, ובתרומה חייב אף של שותפות עו"ג משום דאיכא שיעור חיוב לחלק ישראל ודמיא לחלה וא"כ שפיר איתקוש ראשית לתרומה דבכה"ג חייב גם בראשית הגז ודוק:

הלכה ז

ראשית הגז נוהג בכלאים ובכוי ובטריפה.

ראה בכס"מ מה שהביא דברי רבינו נסים שפקפק מדוע לא פסק רבינו כר"ש דטריפה פטור מראשית הגז דרבינא מוקי למשנתינו כוותיה דאמר הא מני ר"ש היא, ופירש לדעת רבינו דלא מוקי משנתינו כר"ש רק התנא לא נחית למתני דינים דתלי בפלוגתא, ומיהו רבינא מוקי כר"ש דמוקי הך דכל שחייב ברה"ג חייב במתנות כר"ש ולרבנן הלא אינו דטריפה פטור ממתנות וחייב ברה"ג ואנן סברי דכל מין אמר ודבריו נעימים. אמנם יש

לאמר עוד בזה, דנתבונן דהגמרא לא מדכיר הך גז"ש רק לענין טריפה אבל לא לענין מילי אוחרי כמו בחו"ל ובשל שותפים דאינו חייב במעשר בהמה וכיו"ב, וכמו דמפלפל הגמ' ריש פירקא בגז"ש דנתינה נתינה והיינו דגז"ש דר"ש יליף צאן צאן הוא לענין איכות הצאן מה הוא אם הוא טריפה וגם קושיית התוס' לענין יתום לק"מ דאינו לענין איכות צאן שאין זה שינוי גופיה במהות הצאן רק ענין מקרי, אבל דא קשיא דאיך תני בתוספתא ראשית הגז נוהג בכלאים לילף זה גז"ש ממעשר דאינו נוהג בכלאים דזה באיכות הצאן יותר מטריפה שזה שינוי בתולדה, ואין לומר דאין ה"נ דלר"ש פטור כלאים מראשית הגז, דא"כ ליתני במשנתינו דחומר בזרוע והלחיים והקבה מראשית הגז שנוהג בכלאים משא"כ ברה"ג. אך יש לומר דלא יליף גז"ש דצאן צאן רק לענין טריפה שכתיבא בגופיה כל אשר יעבור כו' משא"כ בכלאים דילפינן בגז"ש מקדשים א"כ הוי למד מן הלמד ואין למידין בקדשים, אך ז"א דגז"ש מלמד בגז"ש כדפשיט בפרק איזהו מקומן (דף נ"א) עיי"ש. אולם רבוותא כתבו בתוס' דצאן צאן אינו גז"ש דמוכרח הוא לכתוב ואינו מופנה רק הוא כמו גילוי מילתא ולא ידענא אם שייך בזה למד מן הלמד ועיין תוס' שם, ואפילו אם תימא דהוי כמו בנין אב דדבר הלמד בגז"ש אינו חוזר ומלמד בבנין אב א"כ תלוי בפלוגתא דאם בתר למד אזלינן והכא הלמד חול או בתר מלמד אזלינן והמלמד קודש, ולפ"ז דרבינא סובר בזבחים שם גבי הא דפשיט ר"פ על דבר הלמד בגז"ש מהו שילמד בהיקש דבתר למד אזלינן עיי"ש וכאן הלא הלמד חול ולמה לא ילפינן דאינו נוהג רה"ג בכלאים, וע"כ דלאו דמשנתינו אתיא כר"ש, דא"כ הו"ל למיתני חומר במתנות שנוהגים בכלאים משא"כ ברה"ג רק דלא נחית התנא עצמו בפלוגתא וז"ב:

הלכה י

הלוקח חייב להפריש.

הרמ"א כתב אם שייר המוכר קצת גיזה לעצמו כו' הלוקח חייב ליתן ואם פירש לו אני מוכר לך הכל שניהם פטורים. ותמה הר"מ רבקש, דאם בתלוש שמכר לו לאחר הגיזה הלא כבר נתחייב המוכר ואיך יפטר, והרב בש"ך הוסיף על דברי הרמ"א ז"ל אם אחר הגיזה מכרה המוכר חייב דהא משעת גזיזה חייב ליתן כו' והלוקח פטור דלאו גז צאנך הוא ואם בעודו מחובר מכרה לו ופירש הכל אני מוכר לך שניהם פטורים המוכר פטור דבעודו מחובר לא חל עליו רה"ג ובשעת גזיזה לאו גז צאנך הוא דגיזה לאו שלו וכן הלוקח פטור דלאו גז צאנך דצאן אינו שלו כו' עכ"ל, [וראיתי שכל זה לקח מדברי הלבוש יעו"ש] ונתבונן נא דאיך נוכל לאמר דהמוכר גז צאנו במחובר פטור המוכר דגיזה אינו שלו דא"כ מה נעשה בהך דלעיל ריש פירקא דמשני רבא במקדיש גיזה עצמה

סד"א ליגזוז וליפרוק וליתב ליה הלא במוכר כה"ג הגיזה במחובר שניהם פטורים וקרא למה לן וצ"ע. ושוב התבוננתי דאפשר ליישב דבריו עפ"י מה שמצאנו גבי בכורים דאם מכר פירות שדהו אינו מביא הלוקח בכורים דליכא אדמתך והמוכר אינו מביא ובכ"ז כי חזר המוכר ולקח הפירות מביא כמבואר בירושלמי דבכורים וברבינו, א"כ אפשר דה"ה הכא להש"ך אם יחזור המוכר ויקנה הגיזה מיד הלוקח חייב בראשית הגז וע"ז שפיר ממעט אם גזז ופדה מיד הקדש דפטור, וה"ה אפשר דאם לקח ג"כ פטור דמחוסר לקיחה ודוק, כ"ז טרחתי לחיבת פה קדוש הש"ך וככהנא מסייע לכהנא, אבל לא דמי לבכורים דתמן פסק רבינו פ"ב הי"ד דהלוקח פירות תלושין עם הקרקע חייב בבכורים, וכגוונא דא בראשית הגז אם לקח הגז והצאן ודאי פטור לשיטת רש"י דלוקח גז במחובר פטור ודוק:

ודעת רש"י ז"ל נראה דמיירי משנתינו במוכר במחובר והלוקח פטור דלאו צאנו הוא רק המוכר אינו רשאי למכור הגיזה לפטור אותם, ופירש שאינו יכול למוכרן מצידו כיון דשל כהן הוא כשיגוזו דהוא חייב ליתן ראשית הגז ואם פירש הכל אני מוכר לך [ולא שייר המוכר מידי] א"כ החיוב של המצוה רמי על בעל הצאן הוא המוכר ליתן ראשית הגז רק מדמכרן הוה כמזיק מת"כ כיון דלא שייר מידי ובזה הואיל ומשתרשי ליה חייב לשלם לכהן, אבל הלוקח פטור דאין כאן דבר מצויין דנאמר דנטל של כהן ולא הוה כמו זרוע ולחיים כו' דהמה דבר המצויין ומופרש לעצמו ועליהם המצוה ליטול והתם ג"כ החיוב מצד המוכר [ששחט ובשעת שחיטה בא החיוב הזה] דנוטלן מיד הלוקח והלוקח מנכה לו הדמים, אבל הכא אין כאן דבר מצויין לכן הלוקח פטור לגמרי, והמוכר תליא בפלוגתא דהפוסקים המה התוס' דסברי דמוכר מתנות כהונה חייב דקא משתרשי ליה ה"נ חייב לשלם, ולרבינו ור"ן פטור לשלם דהם מדמי מוכר מתנות כהונה למזיק, ודוקא זרוע כו' דאיתנהו בעינייהו, אבל ראשית הגז כיון דלוקח פטור מצידו והכל נמכר לו מצד המוכר ליתנהו בעין דאינם מצויינים, כן נראה ברור כוונתו, א"כ תבין ותשכיל דגם בתלוש אם לא שייר מידי הוה כמזיק מת"כ ופטור לשלם ודלא כהש"ך והר"מ רבקש שחלקו בין תלוש למחובר ובשניהן החיוב רמי על המוכר והלוקח פטור, רק בלא שייר חייב דמסתמא המוכר לא מכר מתנות כהן והדמים שנטל נטל עבור הצמר שנשאר לבד הניתן לכהן, והדין כמו בזרוע כו' דאינו מנכה לו מן הדמים עיין ותשכח. והנה הסברא שכתבנו דהוה כמזיק מת"כ במוכר בפירוש הכל ומיקרי ליתנהו בעינא נראה נכון ומצאתי שכוון לזה המעדני יו"ט אות מ', אולם מדברי רבינו אשר נראה שהבין בפירוש רש"י דאם מכר בתלוש אין בידו למכור חלקו של כהן וא"כ הוה כמו דאיתנהו בעינייהו

דנוטל הכהן מן הלוקח והלוקח מנכה למוכר מן הדמים, אבל במחובר הלא מכר בשעה שעדיין לא זכה הכהן ואף דבשעת הגיזה מתחייב המוכר מ"מ כיון דהמה נמכרים ללוקח הוה כמזיק מת"כ ופטור ואינו נוטל מן הלוקח כלום דלא חשיב כאיתנייהו בעינייהו וזה ממש כדברי הר"מ רבקש, אבל מה שהבין הש"ך דליכא חיוב מצוה על המוכר אינו וכמוש"כ בס"ד:

והנה שיטת רבינו דלוקח גז צאנו של עו"ג במחובר חייב, א"כ ה"נ בלקח הלא הלוקח חייב להפריש ובכ"ז כי שייר חייב המוכר דחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה אע"ג דאיהו אינו חייב [וכמו דאמר בירושלמי גבי פאה אעפ"י שלא התחיל לקצור] ואם לא שייר הרי הלוקח חייב להפריש כדינו, ולפי פירושו הך דא"ל מוכר מתנה דכהן לא זבני לך אכ"מ כלל והוא סותר הכוונה, ובודאי שלא היה בגירסת רבינו, והדמיון קשה לפ"ז, דתמן שפיר לא מזבין מתנות כהן דכיון דכבר נתחייב א"כ מסתמא מכר לו לבד המתנות [היכי שלא שקלו במשקל] אבל הכא שלא נתחייב עדיין מנא לן [וה"ה לרש"י לשיטת הש"ך דאין על המוכר חיוב כלום ג"כ לא דמי דתמן כבר נתחייב בנתינתן ומש"ה לא מכר לו מסתמא] ואולי מיירי במוכר בתלוש רק ששייר במחובר ומ"מ הדין אמת ג"כ במחובר ולפי דבריו אם מכר במחובר ופירש אני מוכר הכל מ"מ חייב הלוקח ופשוט מאוד:

והנה לשיטתו צ"ע הך קושיא שהקשיתי לעיל מהך דרבא דאין לומר דמשום דהקדש מחייבי כמו כל לוקח דעלמא צריך קרא לפטור, דזה ליתא דהא אמר הגמ' לעיל דאם הוה צאן וגיזה של הקדש [למ"ד דבקדשי בה"ב א"צ העמדה והערכה] פטור ג"כ מקרא דצאנך דרשות גבוה פטור ממת"כ וא"כ דחוק טובא דרבא יסבור דרשות הקדש בר חיובא וככל לוקח דעלמא וצ"ע. ונראה דהגמ' בב"ק (דף ע"ו) קאמר ודקא אמרת מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לגבוה התם כו' הכא אכתי תורא דראובן מקרי ותניא בברייתא (בדף ע"ט) גנב והקדיש חייב בד' וה', והנה התוס' חלקו דהקדש בה"ב הוה כמכירה עיי"ש אולם רבינו לא חילק ודעתו דהברייתא דחויה מן המשנה דתמן, ועיין מלחמות להרמב"ן שהביא מירושלמי דתמן ז"ל ר' יוסטא בר ר' מתון שאל הפודה כלכלה מיד הגזבר מהו שתיטבל למעשר [פירוש דמקח קובע] מתיב ר"ל והתנינן גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר כמה דאת אמר תמן המקדיש אינו כמוכר [פירוש דאינו חייב ד' וה' על הקדש עצמו] ודכוותיה הפודה אינו כלוקח ומסיק מילתיה דר"ל אמרה מכירה כפדיון, [פירוש הא לא דמי מכירה לפדיון ודלא כריש לקיש] וטעמא דאינו חייב על ההקדש משום דראוי הוא לפדותו ולאכלו, ופירושו ע"ד דאמרו בפ"ק דמעשרות הפקר יצא מידי בעלים הקדש לא יצא מידי בעלים שמאחר שאומרים לו פדה ראשון [פירוש דהוא מוסיף

חומש] ולכך הוה עדיין ברשותו, וא"כ מוכח כרבינו דאפילו מקדיש לבדק הבית אינו חייב בד' וה' ועיין גהש"ס שם והבן. וא"כ השתא ניחא שפיר דסד"א דהמקדיש חייב למיפרק ולמיתן ראשית הגז דלא דמי למוכר ובפרט דהכא עומד ליפדות ולא קאי למיהוי ברשות הקדש והמקדיש אומרין לו פדה ראשון ולכך ברשות המקדיש קאי וזה נכון, אבל שיטת הש"ך א"א לפרש כן דהוא כתב אליבא דהרא"ש והוא סובר דהמקדיש חייב דו"ה וכמכר דמי ודוק:

אולם עדיין אינו מובן לי איך סובר רבינו דלוקח גז צאנו של עו"ג חייב איך יפרש הך ברייתא בחולין (דף קל"ג) עו"ג וכהן שמסרו צאנן לישראל לגזוז פטור [וה"ה בזרוע ולחיים אם נתנו לשחוט] הלוקח גז צאנו של נכרי פטור מראשית הגז וזה חומר בזרוע ולחיים כו' יותר מראשית הגז כו' וערש"י שם, דמפורש דאפילו לוקח במחובר פטור דומיא דלוקח בזרוע כו' דמיירי קודם שחיטה דבכה"ג חייב ליתן אותם לכהן. וראיתי להמפרש תנא תוספאה על תוספתא זו דאיתא בתוספתא דילן רק נלקה בחסר ויתר וכן לשונה, כהן ועו"ג שנתנו בהמתן לישראל פטור מראשית הגז כו' ופירוש דאתיא כר' אלעאי דסובר דאם גדלו בפטור פטור וכמו בתרומה דאם גדל יותר משליש בפטור תו פטור ה"נ פטור וכמו דמסיק בתלמודין קל"ו עיי"ש, ומיירי שנתנו או מכרו הבהמה וגיזה שעליה כולה לישראל, אבל מה אעשה דנעלם ממנו סוגיא דלעיל דקא פשיט הך דראש שלך וכו' גבי מתנות. ואם נאמר דגרסינן בגמרא וכהתוספתא דילן ובכ"ז משמע לגמרא דמיירי בלא מכרו הבהמה עם הגיזה רק הגיזה לבדה מכרו ומ"מ פטור הישראל כיון דגדל בפטור וכר' אלעאי, ומ"מ פשוט דבזרוע ולחיים אם לוקח הראש קודם שחיטה חייב וצ"ע:

והנה זה פשוט לשיטת רבינו דלוקח גז צאנו של עו"ג במחובר חייב ואמאי גבי הקדש כי שייר לעצמו גיזה פטור, דלא דמי כלל, דתנן מכר לו העו"ג שיגוז הצאן מבהמתו ושעבד לו הבהמה שיגזוז אותה ישראל ומש"ה חייב הלוקח, אבל הכא הוא שייר לעצמו ולא שעבדו הקדש את הצאן שיגוז אותם דהקדש לא שייך ששעבד ומש"ה פטור שאין הצאן שלו ופשוט. ובזה ניחא מה דמייתי הגמ' מזה ראיה למכר אחת [דמפרש שמכר הגיזה] דהכא כשגזז האחת שוב אותה אינה משועבדת לו כלל וכי גזז השנית הראשונה אינה שלו, וכן מדוקדק בלשונו, דז"ל לקח הצאן לגיזתן חייב כו' ואעפ"י שחוזרין הצאן לעו"ג אחר גזיזה כו', ודוק בכ"ז:

הלכה יא

או גיזת זכרים כו'.

כבר תמהו על דבריו דזה נגד הסוגיא דזכרים ונקבות חד מינא הוי ורק עצה טובה קמ"ל. אמנם סברת רבינו ברורה \דלפום מה דמסקינן בסוף פירקא בטעמא דמשנתינו דמש"ה המוכר חייב להפריש מן המשוייר על הכל הוא משום דחזקה דאין אדם מוכר מתנות כהונה ומסתמא שיירן אצלו אבל בלא זה הלוקח חייב להפריש מן הדין ולשיטת רבינו דלוקח גז צאנו של עו"ג במחובר הלוקח חייב ליתן לכהן א"כ א"ש בפשיטות דאם מכר הנקיבות והלבנות א"כ אמרי דלא שייך חזקה אין אדם מוכר מת"כ דאדרבא בזה מכר המתנות כי היכי דלפרוש הלוקח מן הגיזה דרכיך וטוב יותר וא"כ הלוקח חייב להפריש מן הדין וזה נותן לעצמו וזה לעצמו ואם מכר הזכרים אמרי מהיכי תיתי יפסיד את עצמו לשייר לעצמו ליתן הלבנות והרככים והטובים על השחופות והקשים ולכן בכל גווני חייב הלוקח להפריש כדינו, אבל בשייר המוכר נאמר ודאי לא מכר המת"כ ורוצה לקיים המצוה בכל צאנו ולא שייך דמפסיד דהא נוטל דמים עבור הצמר ומסתמא נטל המחיר של הצמר באופן שיפטור הלוקח מליתן לכהן, ומה דשקיל וטרי הגמרא הוא אליבא דרב חסדא דמשנתינו ר' יהודה הוא דאם שייר המוכר חייב מן הדין גבי פאה להפריש ממה ששייר אצלו ואם לא שייר זה נותן לעצמו כו', ולכך תליא שפיר אם חד מינא הוי או תרי מיני דחדא מינא מצטרפות ושני מינים אינן מצטרפין [ובירושלמי פאה אמר ג"כ תמן אפילו לא התחיל לקצור דעדיין לא נתחייב בעל השדה בכ"ז אין אדם מוכר חובתו ומסתמא שייר אצלו שיפריש מחלקו על כולו] זה סברת רבינו ומתוקה מאוד:

אמנם דע דחלוקת המינים לר' אלעאי בצמר לא דומה לחלוקת המינים \בתרומה דשם קפיד על מיני כלאים וכל החיטים מין אחד דלאכילת כהן קיימי, אבל כאן צמר דללבישה חלוקת מינים תליא במראה כמו שחופות ולבנות, ודוגמא להא דאמר בפ' התערובות אמרו רבנן בטעמא אמרו רבנן בחזותא דכל דבר לפי יחס שלו, ורק דתלמודין רוצה להביא דר' אלעאי בעצמו סובר דאין מפרישין בתרומה מין על שאינו מינו, ומביא תוספתא דתני ר' אלעאי בעצמו פלוגתא דב"ש וב"ה לענין שחורות ולבנות דב"ה סברו תורמין אבל שני מינין סבר דאין תורמין כמו חיטים על שעורים וכן כאן בצמר שחופות ולבנות, ופשוט אך משום שבלא התבוננות מתעה ההשקפות כתבתי זה, ויעויין פנים מאירות ח"א סימן ו' בזה. (נ"ב. והעיקר כגירסת תוספתא בהת"ק תורמין זע"ז יעו"ש ודלא כרש"י ועי' חי' ר"ן והאמת כמו שביארתי ומקום הניחו לי בס"ד.):

פרק יא

הלכה א

הנה דין אנדרוגינוס לא נזכר במשנה וכן טומטום דספיקא הויא ואין מוציאין מידו, אמנם גבי טומטום נפק"מ אם איתמעיט מהא דכתיב הזכרים למעט טומטום א"כ אם נקרע אחר לידתו ונמצא זכר פטור כיון דבעת לידה היה מין שאינו חייב וכמין אחר הוי, אבל אם נאמר דרק ספק הוי תו אם נקרע ונמצא זכר הרי איתבררו ספיקו וחייב לפדותו אף אם נקרע אחר שלשים יום, ופשוט דמזה יליף רב חסדא דרבנן בתראי בפרק על אלו מומין לא פליגי על טומטום דברי' הוי רק דספיקא הוי ואינו נגזז ונעבד יעו"ש, דסבר דאי ס"ד דפליגי דקרא ממעט ליה א"כ בבכור אדם פליגי רבנן בתראי ור' ישמעאל כשנקרע אחר לידתו ונמצא זכר אם חייב לפדותו ומדוע לא תני ליה במשנה לגבי בכור אדם וע"כ דבטומטום לכו"ע ספק לענין בכור ודוק והא דלא תני במשנה גבי בכור אדם שיצאו שני ראשין כאחד דלריה"ג נותן עשרה סלעים לכהן משום דכתיב הזכרים לד', נראה דבאדם לכו"ע אי אפשר לצמצם דמכסיא בפרוזדור וכדאמר ריש פ' יש בכור יעו"ש, ויעוין סוף הקומץ מי שיש לו שני ראשין חייב עשרה סלעים כו' ודוק:

הלכה יג

אין ידוע אם קודם.

נ"ב חולין (דף קל"ד):

הלכה טז

יוצא דופן והבא אחריו כדרכו שניהם פטורים.

בגמ' יוצא דופן והבא אחריו כו' ר"ש אומר הראשון כו' והשני לחמש סלעים קסבר בכור לדבר אחד הוי בכור. וזה תימא דא"כ ראשון יהיה בכור לחמש סלעים אע"ג דאינו פוטר רחם מ"מ כיון דהוי בכור לולדות ובכור לדבר אחד הא הוי וכמו דסבר רבי טרפון סוף פ"ב דיוצא דופן והבא אחריו שניהם ירעו כו' דמספקא ליה אי בכור לדבר אחד הוי בכור והראשון בכור אע"ג דאינו פוטר רחם משום דהוי בכור לוולדות עכ"ל תוספות, והנראה דאם נאמר דבכור לדבר אחד הוי בכור אם כן היוצא דופן בכור לדבר אחד לוולדות והבא אחריו ג"כ בכור משום דהוי בכור לרחמים ויהיו שני בכורים וזה אי אפשר דבכור אמר רחמנא ולא בכורים, אך גבי בהמה סבר ריה"ג דכתיב הזכרים לד' שאם יצאו שני ראשים כאחת ששניהן לכהן, א"כ שני בכורים ג"כ קדושים לכן א"ש דיוצא דופן והבא אחריו ג"כ שניהן קדושין, ואפשר דכל עיקר קרא דהזכרים לד' קאי ע"ז, אבל גבי פדיון הבן

לא מצאנו לריה"ג לא במשנה ולא בתוספתא שיאמר שאם יצאו שני ראשין כאחד שיתן עשרה סלעים ולכן חד בכור כתיב ומסתברא דעל הבא אחר יוצא דופן קאי משום שהוא פטר רחם ולא על יוצא דופן דאינו פטר רחם וז"ב. ומדוקדק לשון הכתוב והעברת כל פטר רחם לד' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לד' לפי ספיקו דר"ט דהפטר אינו פטר רחם רק נשגר ונשלח מן הבהמה וזה נשגר מן הבהמה ע"י דופן וזה ע"י רחם, (ובדף נ"ז) אמר ביוצא דופן סבר לה כר"ש דאמר כו' ולא כר' יוחנן ולא אמר ס"ל כר' טרפון משום כיון דמספקא ליה א"כ עשירי ודאי ולא עשירי ספק אף בספיקא דדינא כדאמר בהאי דאלולין (בדף נ"ח) עיי"ש ודוק היטב:

נסתפקתי אם נתן סלע לכהן ע"מ להחזירו חמש פעמים זה אחר זה אם יצא ידי פדיונו, ולפי דברי ר"א הובא בקצות סימן רמ"ח דע"מ להחזיר הוא מטעם שיור אפשר דלא נפדה באופן זה, רק לשיטת הקדמונים דצריך המקבל להקנות לו מחדש מסתפקנא דיועיל בכה"ג. ובחידושי הארכתי דתלוי בשיטות אם בעי להיות כל החמשה סלעים בבת אחת דוגמא מה שפירשו תוס' בפרק לולב הגזול גבי ד' מינים או דכאן גבי פדיון דהפרשה אינה מצוה בלא הנתינה וכי אינם בב"א לא נפ"מ מידי, ורציתי בזה לפרש עובדא דר' חנינא בפרק יש בכור ואכמ"ל ולפ"ז יהא יכול לפדות בנו בפרוטה אם הכהן ירצה לקבל ע"מ להחזירו עד שיקבל ויחזור ויתן ויחזור ויקבל בזא"ז עד שיגיע לחמשה סלעים וזה לא שמענו ואכמ"ל:

פרק יב

הלכה ד

ואם מת קודם פדיון כו' יקבר.

נ"ב ירושלמי סוף פרק האיש מקדש דכשמת לכו"ע אין מקדשין בו אשה דאינו ראוי לפדותו יעו"ש, וכן מפורש בספרי קרח שנשאל מר' טרפון והשיב דיקבר יעו"ש:

הלכה יא

לא אמרה תורה שה להחמיר עליו אלא להקל עליו כו'.

בגמרא לא יהא חמור מן ההקדש לא אמרה תורה להחמיר עליו כו'. ויש להתבונן אמאי שלא בשוויו צריך לפדות בשה אמאי לא נאמר דמדעתו דכהן יכול לפדות אפילו בכל דבר מדין זה דבשוויו מצי פריק להחמור בכל דבר, וא"כ הא אמרו גבי מתנות כהונה פדיון הבן דבעי שוה חמשה סלעים דאם קבל כהן עליה מצי פריק בכל דהו דאמר לדידי חזי חמש סלעים, ואע"ג דהגמ' מסיים לא אמרן אלא כגון רב כהנא דמבעי ליה סודרא

אריסיה הלא רבינו לא הביא זה וכבר ישבו דבריו עפ"י גירסת בה"ג, וא"כ מדעתו דכהן הלא סגי אם יקבל מיניה כלי ששוה כל דהו דיאמר לדידי שוה לי כדמי החמור, ויהא לפ"ז כל דין הפדיון האמור במה פודין רק שלא מדעתו של כהן וזה יפלא. הן דהוה א"ש דלא כתב בפרשה של אהרן רק ואת בכור בהמה הטמאה תפדה ולא כתב בשה, משום שכיון שהכהן פודה מדעתו אינו צריך טלה דמצי אמר לדידי שוה כדמי החמור ובכל מידי מצי פריק והוי א"ש טובא אמנם באמת נראה דז"א, דעד כאן לא שמענו רק בפדיון הבן שהוא זכות ממון דיהיב רחמנא לכהן מצי אמר על כלי כל דהו דחשוב ליה כמו חמשה סלעים כסף ומחיל בלב שלם [וכפי הגירסא רב כהנא דידע למחולי] אבל פדיון פטר חמור כיון דמפקיע איסור הנאה דחמור והוא כמו פדיון הקדש בעי באופן שאמרה תורה שה או בשויו כמו פדיון הקדש בעינן באופן שאמרה תורה וע"ז לא יהי' מועיל מה דיאמר הכהן לדידי שוה לי:

אולם הטורי אבן הקשה על מה דאמרו דבשווי נפדין בכל דבר דלא יהי' חמור מן ההקדש הלא בהקדש אמרו אם פדה מנה בש"פ מחולל וא"כ אפילו פחות משוויו יהא כהקדש, אמנם באמת לק"מ דלענין שלא להפקיע הזכות רק בדבר מיוחד זה לא שייך להדיוט כי בהדיוט הכל מיטב אפילו סובין וקרקע חשוב ליה טפי, רק הוא ענין המתייחס להקדש וכמו שמצאנו שהקדש אינו מתחלל על הקרקע ועל השטרות, ולכן מצד זה שיהא קפידא שלא לפדותו רק בשה הוא מצד ייחס של הפדיון פ"ח ושוה למעלת ההקדש ולכן אמר הא לא מצית למימר דאפילו בשויו לא מצי לפדות בדבר זולתי שה דלא יהא חמור מהקדש והקדש נפדה בכל דבר המטלטל וגופו ממון, ועל כרחין כי קפיד אשה דוקא שלא בשוויו ובשה כל דהו, [וממילא נפדין בשווי אף בקרקע דלא דמי להקדש וגרע מינה דאין מעילה בפ"ח ומותר בגיזה בלא הנאה] וע"ז כתב רחמנא שה הא בשוויו אפילו בשלקי, אמנם ענין האונאה שאם חיללו על ש"פ מחולל הוא מצד חידוש שלהקדש אין אונאה והדיוט יש בו אונאה. ובירושלמי פ"ק דסנהדרין אמרו לענין מע"ש שאם מע"ש ממון גבוה אם חיללו על ש"פ מחולל ואם ממון הדיוט אינו מחולל לכן לא שייך לאמר שיהא מחולל בפרוטה כמו הקדש דענין השווי הוא מידי דשייך להדיוט ובהדיוט יש בו אונאה ובעי להיות בשוויו והא ודאי דענין פטר חמור דין הדיוט אית לי' נגד הקדש שהוא ופדיונו שניהן מותרין וממון כהן הוא וזה פשוט, וכיון שכן הלא יקשה אם מצד לפדות האיסור הלא לא יהא עדיף מהקדש ואם מצד הדיוט דאיכא ביה הלא לא עדיף מפדיון הבן דבכלי שוה כ"ד מצי אמר לדידי שוה לי, א"כ יהא פדוי בכלי כל דהו מדעתו של כהן וכמו פדיון הבן, מאי תאמר כיון דהוא פדיית איסור לא מועיל,

אי מטעם זה לא יהא חמור מהקדש שאם פדאו בפרוטה יהא פדוי וכמו הקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ, אמנם בלא זה א"כ יקשה לר' שמעון דלית לי' איסור הנאה בפ"ח אטו מצי פריק מדעתו דכהן בכלי כל דהו דיאמר לדידי שוה לי, וצריך לומר דדין פטר חמור שאני מפדיון הבן אע"ג דבשניהם על ממונא דכהן קפיד לר"ש, מכל מקום כיון דחזינא במשנתינו דאם נתן הפ"ח עצמו לכהן צריך הכהן לפדותו בשה א"כ הפדיון הוא מצוה פרטית גם לכהן אע"ג דמצוה של נתינה לכהן לא יתכן גבי כהן עצמו ולכן לא שייך שיאמר הכהן לדידי שוה לי משא"כ בפדיון הבן דהמצוה הוא רק שיתן לכהן ממון חמשה סלעים מצי אמר לדידי שוה לי כלי זו כחמש סלעים אם אמר זה בלב שלם ודוק:

אמנם לרבינו הרא"ש שכתב גבי בן חלל שנולד לכהן ומת האב לאחר ל' דחייב הבן להפריש חמש סלעים אע"ג דירית אותם מאביו, וכפי הנראה מלשונו מוכח דאם האב קיים ג"כ צריך להפריש חמש סלעים ולפדותו לעצמו דאל"כ מאי מייתי מטבלים שירש מאבי אמו כהן התם אם היה אצל הכהן היה צריך להפריש אבל כאן אביו אינו צריך להפריש וצ"ל דגם אבי החלל צריך להפריש חמש סלעים וא"כ בזה דומה לכהן בפ"ח שאם ניתן לו הפ"ח צריך לפדותו ואפ"ה אמרו דמצי אמר לדידי שוה לי חמש סלעים וא"כ לגבי פ"ח יאמר הכהן לדידי שוה הכלי כדמי החמור וצ"ע. אולם הרא"ש לטעמו אזיל דגריס כגון רב כהנא דגברא רבא ומבעי ליה סודרא אריזיה דפירושו דכיון דדרך להתייקר מצי אמר לדידי שוה לי שדרך זה הכהן להתייקר בזה החפץ לפעמים בעבור שצריך לו מאוד, וזה שייך דוקא אצל חפץ גבי חמש סלעים דפעמים שוה אצלו אבל כלי בחמור הלא אם הכלי לפעמים אצל אחד שוה יותר הלא גם החמור פעמים שוה אצל אחד יותר ממחירו בשוק ונמצא דבשוויו של החמור בעי להיות כמחירו בשוק ולכן לא הזכירו רק בשוויו ופשוט:

והנה הטורי אבן כתב דדוקא מקדיש יכול לחלל על שוה פרוטה כיון שההקדש חל ע"י, ולכן גבי פ"ח דליכא מקדיש אין שום אדם יכול לפדותו בפרוטה. ולפ"ז אמרתי מכבר לפרש הך דאמר רבא בפרק אין בין המודר היה לפניו ככר של הקדש והקדישה נטלה לאוכלה מעל, דפירש ר"ן דבד' אמותיו זכה להקדש וכמו דמצי זכי בידים כן מצי זכי בד"א ומדין המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו יעו"ש. ובגליון הקשה הא רבא אית לי' דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. ובזה א"ש, דהרמב"ן כתב בחדושים לב"ב דדבר המוקדש מתורת חצר אשר אינו מכח איש ליכא בי' דין מעילה, ולכאורה כאן אמאי איכא מעילה כיון דמהפקר קנוי להקדש ע"י חצירו של זה, וכבר ביארתי עפ"י מש"כ רבינו תם לפרש הך דכרגלי הממלא דסבר המגביה מציאה לחבירו קנה והוא

מטעם מיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה ולכך הוי כרגלי הממלא כאילו הוי זכי הממלא לנפשו יעו"ש, נמצא דכח המזכה נשאר בו שיחשב כרגליו ולכך כיון דכל עיקר ההקדש הוא מטעם מיגו דזכי לנפשיה הוי כאילו זכי לנפשיה ומקדיש קרינא ביה ולכן איכא בי' דין מעילה. וכיון שכן דהוי כמקדיש תו יכול להפקיע קדושתו ע"י ש"פ אפילו שוה מנה כיון שחלה הקדושה על ידו ונמצא דשום אדם לא יכול לפדותו שלא בשויו רק המקדיש וא"כ איכא זכות לדידי' בזה דמצי לפדות בפרוטה, נמצא דהוי מיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה ובזה כו"ע מודו ולכן חלה ההקדש, דדוקא מיגו דאי בעי זכי לא סבר רבא אבל מיגו דזכי אמר רבא שם (דף ח') דאמרינן ובודאי זכי לנפשיה דמצי לפדות בפרוטה ואפ"ה כיון דמההפקר קנוי להקדש לא דמי לגזבר ומעיל באם נטלה לאוכל' שמכניס' כולה לרשותו ודוק היטב בכ"ז:

הלכה יד

כהנים ולוים פטורים כו'.

צ"ע בכהני חזקה דילן דגריע איך סמכי שלא לפדות פטרי חמוריהם וסמכי אחזקה באיסור דין תורה לעבוד בפטר חמור האסור בהנאה, ולא שייך לומר דאוקי ליה אחזקת היתר במעי אמו כיון דהספק הוא על הבעלים אם הוא כהן ועיין מעדני מלך פרק א' סימן ג' וצריך עיון: